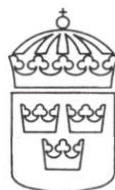

Riksdagens protokoll

1991/92:80

Torsdagen den 19 mars

Kl. 12.00–14.05
14.30–15.39

Protokoll
1991/92:80

1 § Justering av protokoll

*Svar på
interpellationer*

Justerades protokollet för den 13 mars.

2 § Svar på interpellationerna 1991/92:102 och 107 om folkbokföringen

Anf. 1 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):
Herr talman! Sigge Godin har frågat statsrådet Bo Lundgren

1. vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att folkbokföringen skall fungera,
2. om regeringen är beredd att överväga en lagstiftning som medverkar till att svenska kyrkans församlingar får ett kyrkobokföringsregister som är ett väl fungerande medlemsregister för kyrkans behov, och
3. om regeringen är beredd att tillåta svenska kyrkans församlingar att behålla kyrkböckerna fram till dess att svenska kyrkan får ett tillfredsställande medlemsregister.

Jan Erik Ågren har frågat mig

1. vilka åtgärder som regeringen är beredd att vidta för att svenska kyrkan skall få en kyrkobokföring som fungerar,
2. om regeringen är beredd att tillåta att svenska kyrkans församlingar får behålla kyrkböcker och församlingsliggare/personakter till dess att svenska kyrkan får ett kyrkobokföringsregister som tillfredsställande kan fungera som ett medlemsregister för svenska kyrkan, och
3. om regeringen är beredd att överväga en lagstiftning – lag om församlingsregister för svenska kyrkan – för att möjliggöra ett väl fungerande församlingsregister för svenska kyrkans behov.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på båda interpellationerna.

Jag avser att besvara dem i ett sammanhang.

Den 1 juli 1991 ersattes den tidigare kyrkobokföringen och mantalsskrivningen med en folkbokföring, som löpande registrerar befolkningens identitets-, bosättnings- och familjeförhållanden.

Samtidigt genomfördes en omorganisation av folkbokföringen. Den innebär att skattemyndigheterna tog över de arbetsuppgifter inom folkbokföringen som tidigare ankom på pastorsämbetena.

Den omfattande omorganisationen av folkbokföringen har kunnat genomföras som den var tänkt. Den nya organisationen fungerar enligt uppgift allt bättre. Några särskilda åtgärder behövs därför inte från regeringens sida.

Vad Sigge Godin och Jan Erik Ågren tar upp hänför sig närmast till vissa problem som har uppkommit – dvs. sedan det nya systemet infördes – hos svenska kyrkans församlingar vid förandet av medlems- och församlingsregistren, det som i dagligt tal kallas kyrkobokföring.

Det är klart att det är en stor omställning att uppgifterna i folkbokföringen inte längre finns omedelbart tillgängliga i församlingarna. Genom ett särskilt aviseringssystem förmedlas nämligen uppgifterna från de lokala skattemyndigheterna till pastorsexpeditionen, som får del av uppgifterna först två till tre veckor senare än vad som var fallet före reformen. Då hade ju pastor uppgifterna omedelbart tillgängliga.

Jag har därför stor förståelse för att både enskilda som berörs och anställda i församlingarna upplever den nya ordningen – med inte alltid aktuella uppgifter – som en klar försämring. Detta gäller naturligtvis särskilt fördröjningen av de för den församlingsvårdande verksamheten så känsliga och viktiga uppgifterna om födda och avlidna.

Nu pågår ett arbete där riksskatteverket, DAFA och svenska kyrkan försöker finna former för att snabba upp aviseringssystemet.

De längre uppehåll i aviseringarna till församlingarna som inträffade bl.a. under början på detta år var enligt uppgift som jag har fått av engångskaraktär. I några fall kunde det då dröja ända upp till sju veckor innan en folkbokföringsuppgift nådde den berörda pastorsexpeditionen.

Enligt vad jag nu har inhämtat har fördröjningarna blivit så långa på grund av att systemrutinerna vid ändringar av indelningen i församlingar och pastorat inte var klarlagda.

När ett så stort och komplicerat aviseringssystem skall tas i drift är det inte särskilt konstigt att det inledningsvis kan inträffa missar. Men det är nog så beklagligt i de enskilda fallen.

Det är ingen lätt uppgift att bygga upp rutiner så att över tusen pastorsexpeditioner snabbt får korrekta uppgifter. Enligt min uppfattning har svenska kyrkan och framför allt dess församlingar och pastorat gjort ett berömvärt arbete med tanke bl.a. på den korta tid som stått till deras förfogande.

Orsaker till att systemet inte har fungerat fullt ut står att finna – både på central och lokal nivå – i ovanan vid ny teknik, inte fulländade datasystem, nya rutiner och vissa felaktigheter hos skattemyndigheterna vid överförandet av uppgifter från de tidigare manuellt förda registren.

Det övervägande antalet församlingar i svenska kyrkan för numera sina medlemsregister med hjälp av ADB. De gör det då med tillstånd av Datainspektionen enligt datalagens bestämmelser. Bedömningen är att församlingarna bör få register som är tillräckliga för kyrkans primära behov, när alla uppgifter är registrerade. Jag bedömer därför att någon särskild lag om församlingsregister inte behövs.

I flertalet pastorat finns de äldre kyrkobokföringsarkiven fortfarande

kvar. Dessa arkiv skall – bl.a. enligt arkivlagens bestämmelser – dock tas över av landsarkiven. Tills dess ligger ansvaret för arkivvården kvar på pastor. Det är fråga om en utdragen process där det bör finnas utrymme för att överväga olika praktiska lösningar.

Överförandet av arkiven bör under alla förhållanden ske så smidigt som möjligt och med respekt för det enskilda pastoratets behov av arkivuppgifter.

Anf. 2 ANDRE VICE TALMANNEN:

Får jag be civilministern och ledamöterna att härefter använda talarstolarna framför podiet, på samma sätt som vid frågestunderna.

Anf. 3 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Det är tydligen många nyordningar som vi inte har riktigt klara för oss. Trots det vill jag tacka civilministern för svaret. Det är inte varje dag som man möter förståelse från regeringen för de frågor som man tar upp.

Men, herr talman, det hade faktiskt varit på sin plats att skatteministern hade fått svara för den oreda och det urusla datasystem som tydligen har skapats. Det ligger inte i tiden att uppgifter skall ligga och vänta i veckor när effektiv databearbetning finns att tillgå.

Herr talman! I dag är situationen den, som jag skrivit i min interpellation, att barn som enligt folkbokföringen inte är födda döps och att människor som enligt samma bokföring lever jordfästs. Det systemet skapar situationer som är oerhört kränkande för många människor, framför allt när de känner djup sorg och bedrövelse. Detta skall jämföras med det utomordentligt väl-skötta folkbokföringssystem som svenska kyrkan tidigare skötte och överlämnade till riksskatteverket.

Låt mig påminna om att jag varnade för de konsekvenser som skulle uppstå. Det är beklagligt att den tidigare regeringen inte förstod de komplikationer som kunde inträffa. Jag hoppas att den nuvarande regeringen inte medverkar till en långdragen process när det gäller att skapa en folk- och kyrkobokföring som motsvarar nutidens krav.

Herr talman! Jag vill också påpeka för statsrådet att det är betydande kostnader som numera drabbar såväl församlingar som organisationer som behöver hjälp med kyrkobokföringsuppgifter. I ett övergångsskede får man nog ändå vara litet försiktig med att belasta dem med onödiga kostnader när de inte kan rå för det.

I det interpellationssvar som jag har fått säger statsrådet att det pågår ett arbete mellan riksskatteverket, DAFA och svenska kyrkan där man försöker finna former för att snabba upp aviseringen. Jag vill då fråga: Hur långt har man kommit med det arbetet, och när kan man vänta sig ett resultat?

Låt mig samtidigt påminna om att det i all annan dataverksamhet finns möjligheter till avisering on-line, som man säger. Är inte också detta en möjlighet när det gäller överföringar till kyrkobokföringen?

Låt mig också fråga om det inte är möjligt att avisera ändringar som dödsfall via fax till dess att systemet har förfinats?

Det kan inte vara rimligt att människor som har sorg inte skall kunna göra

upp om en jordfästning med den som skall förrätta den utan att de måste vänta en eller flera veckor. Det är faktiskt ett system som vi inte kan ta ansvar för.

Beträffande min fråga om lagstiftning för att åstadkomma ett ändamålsenligt medlemsregister för kyrkan säger civilministern i svaret att någon sådan inte behövs. Statskyrkan består av väldigt många människor, och det finns många stora församlingar. Dessutom har kyrkan fortfarande ansvar för begravningsväsendet, men saknar uppgifter om församlingsbor som inte tillhör svenska kyrkan. Det försvårar handläggningen av begravningsfrågor.

I församlingsregistret saknas också uppgifter som visar familjebilden. I många självvårdande situationer krävs uppgifter om familjesammansättning. Det gäller vid besök i sorgehus men också vid dop och konfirmation.

Dessa frågor är känsliga för den enskilde. Sannolikt krävs det en ny lagstiftning om man skall kunna skapa ett ändamålsenligt medlemsregister utan att den personliga integriteten träds för när. Jag skulle vilja att statsrådet utvecklade synpunkterna på den här frågan, eftersom den är mycket viktig.

Herr talman! Jag noterar med glädje att kyrkobokföringsarkivens överförande skall få ske med hänsyn till olika praktiska lösningar. Men det är litet beklagligt när ministern i samma andetag tar tillbaka en del av löftet och säger att det under alla förhållanden skall ske med respekt för det enskilda pastoratets behov av arkivuppgifter. Är inte hela överförandet av folkbokföringen så illa skött att det finns mycket goda skäl att tillmötesgå pastoratens önskemål att få behålla kyrkböckerna till dess att ett väl fungerande medlemsregister har upprättats?

Anf. 4 JAN ERIK ÅGREN (kds):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret. Orsaken till min interpellation är de problem som har uppstått nu när pastorsämbetena inte längre svarar för folkbokföringen.

Från att ha haft ett väl fungerande register med alla behövliga uppgifter om sina medlemmar ställes man i den frustrerande situationen att inte ha grepp över sitt medlemsregister, bl.a. på grund av mycket sena aviseringar. Det har skapat många problem även när det gäller självvårdsrelationer.

Men eftersom det är fråga om en omfattande omorganisation så vore det inte rimligt att begära en problemfri övergång. Ett faktum är dock att kostnaderna för den här omorganisationen har blivit betydligt större än vad den dåvarande regeringen förutskickade. Det berodde säkert till en del på den bristande insikten om vad det hela verkligen handlar om, något som också sken igenom i den dåvarande regeringens proposition i frågan.

Som ett litet exempel på det här vill jag berätta vad en av de ansvariga för kopiering av personakter sade om sitt jobb: "Det tog tre gånger så lång tid som jag trodde. Om någon av de andra anställda hade gjort det här och sedan kommit och sagt till mig hur lång tid det tog, skulle jag ha trott att han eller hon hade ljutit."

Det här är bara ett litet exempel på hur man från ansvarigt håll underskattade det arbete som ligger i omorganisationen, som inte är färdig ännu, men också i det egentliga folkbokföringsarbetet.

Herr talman! Det kan också vara en del av förklaringen till de förseningar

som en hel del pastorsämbeten upplever som besvärande. Jag noterar med tillfredsställelse den förståelse för de här problemen som statsrådet visar i sitt svar.

Det gäller också beskedet om det arbete som nu pågår för att påskynda aviseringssystemet. Det kan inte anses rimligt att svenska kyrkans problem med ett fungerande medlemsregister skall kvarstå efter det att man löst problemen under den inledande övergångstiden.

En av de frågor som oroar och irriterar många gäller överförandet av kyrkoböcker, församlingsliggare och personakter till landsarkiven innan väl fungerande församlingsregister finns. Från olika håll, bl.a. från kyrkobokföringsinspektörs håll, har man ställt frågan: Varför skall man bygga ut stora mängder arkivlokaler om mikrofilmning i sig är en godkänd arkivmöjlighet? Finns det över huvud taget något avgörande skäl för att landsarkiven skall ha både originalhandlingar och mikrofilmat material?

Jag är glad över att statsrådet i sitt svar visar på att det bör finnas utrymme för att överväga olika praktiska lösningar av den frågan. Det är helt klart att det för landsarkiven och svenska kyrkans församlingar skulle vara en billigare och mera praktisk lösning om landsarkiven i alla fall under en övergångstid avstod från originalhandlingarna och att dessa kunde "hyras in" i de kyrkoarkiv runt om i församlingarna där de står i dag. Samhällsekonomiskt vore det helt klart det billigaste alternativet. Pastorsämbetena skulle slippa en extrakostnad på 20 000 kr. för inköp av en kombinerad mikrokort- och rullfilm-läsare. Landsarkiven skulle i nuläget slippa planera för utbyggnader eller depålösningar.

Under förutsättning av en överenskommelse mellan församlingar, pastorat och landsarkiv, skulle det då enligt statsrådets mening vara en tänkbar lösning att originalhandlingarna efter mikrofilmning kunde återställas till de pastorsämbeten som så önskar och under en övergångstid hyras in där. Landsarkiven skulle i så fall ändå ha tillgång till allt material mikrofilmat. Det skulle kräva betydligt mindre utrymme, och inga miljoner skulle behöva läggas på inköp av mikrokort, rullfilm-läsare eller utbyggnad av arkivlokaler centralt.

Anf. 5 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag vill instämma i de inlägg som Sigge Godin och Jan Erik Ågren har gjort här ifrån talarstolen.

När tankar om att man skulle ta över folkbokföringen till skattemyndigheterna började aviseras hade Centern en klar uppfattning om att det inte var lämpligt. Den uppfattningen har man fått bekräftad när man ser hur utvecklingen har gått. Kostnaderna har skjutit i höjden och är betydligt större än vad man sade när förslaget först kom att aktualiseras. Problemen har blivit betydligt större än vi kunde tänka oss.

Det är den gamla regeringens och vissa riksdagspartiers fel. Man kan inte göra något åt det. Beslutet är fattat, och verksamheten har kommit i gång.

De ekonomiska konsekvenserna är också påtagliga. Om man som barn-timmeledare försöker få ett slags överblick över situationen när man vill inbjuda barn till kyrkans barntimmeverksamhet, är det inte möjligt om man inte betalar en stor avgift – 3 200 kr. eller vad skattemyndigheten nu vill ha.

Små församlingar klarar inte av att betala så stor ersättning för att få dessa uppgifter. Man får i så fall gå till kommunen. Där försöker man manuellt plocka ut de uppgifter de har om hur många barn som finns. Det kan inte vara en lämplig lösning. De här uppgifterna har man tidigare kunnat få fram snabbt. Det går t.ex. inte längre att få fram hur många barn det finns i vissa åldersgrupper.

Förhoppningsvis kan detta lösas om man får en samordning mellan de två registren, så att församlingarna också får tillgång till registren på ett smidigt sätt. Jag hoppas att det kommer att kunna lösas.

En sida av det här har inte uppmärksamats särskilt mycket. Det gäller barnavårdscentralernas roll. Man får aviseringar om de barn som föds i barnavårdscentralens upptagningsområde. De uppgifter som nu har kommit har varit mycket blandade. Det har anmälts att barn och familjer har flyttat till adresser som inte existerar, och det har anmälts att vissa har flyttat tillbaka till sina ursprungsadresser. Det har varit en stor oreda.

Jag vet inte hur man skall klara av att kontrollera att man verkligen har fått rätt barn till rätt barnavårdscentralområde och att man har fått en riktig uppgift om den familj som barnet tillhör. Det är mycket viktigt att vi inte "tappar" barnen i den verksamheten på grund av att man inte har kunnat inse att man tar över komplicerade system. Om det hade varit möjligt borde man ha lugnat ner sig innan man tog över verksamheten.

Denna fråga gäller också skattemyndigheternas tillgänglighet. De som bor långt ifrån den lokala skattemyndigheten får betala större telefonkostnader för att nå och få de uppgifter som de tidigare kunde få på ett mycket smidigt sätt.

Vi befärar också att myndigheten i besparingstider skall börja ta ut kostnader för personbevis och liknande.

Centerns farhågor när det gäller överföringen av folkbokföringen till skattemyndigheten har tyvärr bekräftats i och med de problem som uppstått.

Anf. 6 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Problemen har varit många. Det fanns en tidningsrubrik om att kyrkan döper ofödda och begraver levande. Den sammanfattar ganska bra vad det handlar om. Vi är medvetna om att detta har varit ett stort problem i ett övergångsskede. Vi har också fått ett otal brev och telefonsamtal till civildepartementet där man berättat om erfarenheter liknande dem som har tagits upp här i dag.

Av den anledningen samlade civildepartementet representanter för svenska kyrkans centralstyrelse, riksskatteverket och kyrkans dataleverantör DAFA till en hearing för ungefär en månad sedan för att höra om de skulle kunna göra någonting åt detta problem.

Jag fick delvis lugnande besked. De sade att några av problemen var av engångskaraktär och inte skulle behöva uppstå igen. Vidare pågår ett intensivt arbete med att komma till rätta med de övriga problemen. Man bedömde att man i augusti 1992 skulle ha kommit ganska långt och i stort sett klarat av övergångsproblemen.

Sigge Godin var inne på själva datahanteringen. Det är ett problem att kedjan är så lång från de lokala skattekontoren, via länsskattemyndigheten,

riksskatteverkets aviseringsband i Uppsala och till kyrkans dataleverantör till pastorsexpeditionen. I ett övergångsskede tror jag man skulle kunna lösa problemet manuellt, med postgång direkt från de lokala skattekontoren till pastorsexpeditionerna. Det skulle kunna vara en modell. Så gör man när det gäller en del andra myndigheter som har behov av att få snabba besked.

Det är helt självklart att det inte skall förekomma att människor som vill döpa sina barn finner att barnen inte är registrerade. Det är vi helt överens om.

Anf. 7 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Det är bra att civilministern har tagit tag i dessa frågor. Allt som har med data och dataöverföring att göra är besvärligt innan man kommer i gång med verksamheten. Men jag har litet svårt att begripa att det skall ta lång tid därför att det är en lång kedja. Det verkar som om några datamänniskor har förklarat saken på det sättet. Jag tycker inte vi skall nöja oss med det. Vi har ansvar för människorna, för att de får bra och får den service de faktiskt har rätt att kräva.

Jag tycker det låter positivt att man skulle kunna använda sig av postgången, men jag tycker faktiskt att fax är ännu bättre. Det får inte vara så att man på pastorsexpeditionen måste sitta och läsa tidningarnas dödsannonser för att få reda på om en församlingsmedlem har gått bort. Detta är ju häpnadsväckande och fullständigt orimligt.

Om vi kan hoppas på att problemen har retts ut till augusti 1992, så får vi väl ändå göra det här så enkelt som möjligt fram till dess. Jag kan i och för sig förstå att man då kanske måste tumma på någon regel. Men detta måste faktiskt fungera. Jag hoppas ministern ser till att fax får användas.

Jag fick inget svar på synpunkten om lagstiftning, som jag tycker är en oerhört viktig fråga. Det är integritetsskäl som gör att jag tycker att ni inte får ta för lätt på den frågan.

Flera har här påpekat att familjebilden är väldigt viktig när man som präst skall ta kontakt med olika människor. Då måste man lösa denna fråga. Det är en oerhört känslig fråga för människor om man skall ge pastorsexpeditionen rätten att få dessa uppgifter. Jag tror vi måste lagstifta om detta.

I dag har vi ju problem med detta. Vi diskuterar häftigt FAS90-systemet och sjukförsäkringen. AMS vill ha ett system för att registrera människor, osv.

Vi måste reda ut detta exakt även i denna fråga, så att det inte uppstår några problem i efterhand.

Sedan ville jag gärna ha ett klarare besked om detta med kyrkböckerna. Får de ligga kvar tills kyrkan fått ett eget medlemsregister, eller får de inte? Det är väl det minsta löftet vi kan ge till människor som har dessa bekymmer.

Anf. 8 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Detta ärende har civilministern så att säga fått ärva från tidigare regerings beslut. Jag vill erinra om att det i alla fall var en förhållandevis bred majoritet för beslutet i principfrågan. Jag anser fortfarande att det var rätt med den förändring som har gjorts. Men jag är naturligtvis väldigt besvi-

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

Svar på
interpellationer

ken över att genomförandet inte har skett på ett tillfredsställande sätt. Som flera talare här sagt behövs ett flertal åtgärder.

Först och främst vill jag från egen erfarenhet som präst i svenska kyrkan understryka problemet att kunna få kontakt med skattemyndigheten, dvs. skattemyndigheternas tillgänglighet.

Vidare är det problem med aviseringen, som också nämnts här. Jag tillhör dem som civilministern åsyftade som har döpt "ofödda" barn.

Jag har fått reda på att aviseringar skall kunna ske snabbare när det gäller avlidna. Däremot är man inte beredd att medverka till att det skall ta kortare tid än mellan två och fyra veckor då det gäller födda. Det tycker jag är helt otillfredsställande. I det avseendet känner jag mig inte tillfredsställd med det svar som här lämnats. Jag hoppas att det skall kunna gå att snabbt få en förändring till stånd.

Till slut vill jag ansluta mig till vad Sigge Godin och Karin Israelsson sade om behovet av större tillgänglighet för pastor så att han eller hon kan få se exempelvis familjebilden. Det är viktigt i bl.a. själavårdsfall.

Anf. 9 JAN ERIK ÅGREN (kds):

Herr talman! Jag tycker att det var bra att höra om den träff som har varit och som förhoppningsvis kan påskynda arbetet för att få bättre fungerande rutiner i dessa frågor.

Sedan tycker jag också att det är bra om man på ett smidigt sätt via den lokala skattemyndigheten kan få fram dessa uppgifter tidigare.

Jag vill hålla med om att fax borde vara en möjlighet. De allra flesta pastorsämbeten har ju fax i dag.

De frågor som aktualiserats i interpellationerna är viktiga för många församlingar, enskilda församlingsbor, präster och andra församlingsarbetare. Det är angeläget att man får en lösning på det man nu upplever som problem.

Överförandet av kyrkböcker, församlingsliggare och personakter skall börja med de nordliga stiftet. Detta beror på att de flesta av oss som tagit upp frågan kommer från de nordliga länen och stött på problemen på nära håll.

Jag vill tacka statsrådet för öppenheten inför de svårigheter som finns och viljan att ta itu med dem och medverka på det sätt som är möjligt för att se till att svenska kyrkan får fungerande medlemsregister. Jag är också glad för löftet att det bör finnas utrymme för att överväga olika praktiska lösningar när det gäller förvaringen av det kyrkobokföringsmaterial vi har diskuterat nu.

Men jag vill upprepa min fråga: Skulle det enligt statsrådets mening vara en tänkbar lösning att originalhandlingarna efter mikrofilmning kunde återställas till de pastorsämbeten som vill ha dem och under en övergångstid hyras in där? Då har landsarkivet tillgång till allt mikrofilm material, och man slipper onödiga kostnader för utbyggnad, anskaffning av rullfilmsläsare, osv.

Jag vill tacka för de besked som jag har fått hittills och hoppas på svar också på den sista frågan.

Anf. 10 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Jag börjar med Sigge Godins frågor. Fax är naturligtvis en möjlighet, om nu alla har tillgång till sådan. Att jag nämnde brev beror på att jag vet att det skulle kunna fungera via brev. Redan i dag tillämpar man den rutinen, så att vissa myndigheter dagen efter får de uppgifter de behöver. Man skulle kunna bygga ut det systemet till att omfatta också pastorsexpeditionerna. Men om det fungerar med fax, är det naturligtvis en möjlighet.

Däremot är det inte möjligt att lägga upp denna hantering on line, som man tycker att det borde vara i dessa tider. Med hänsyn till att man har data-system av olika ålder kan man inte arbeta med detta on line, och det är bara att beklaga.

Vad gäller en lag om församlingsregister, som har efterlysts här, är det riktigt att det i varje fall kan upplevas som en brist att det i församlingsregister saknas uppgifter som visar hela familjebilden och födelseort. Jag bedömer ändå inte att bristerna i det avseendet är så stora att de motiverar en särskild lag om församlingsregister. Det är kanske också delvis motiverat av att jag principiellt är tveksam till ytterligare regleringar av svenska kyrkans verksamhet. Jag tycker alltså inte att den eventuella bristen är tillräcklig grund för en ytterligare lagstiftning på det här området.

När det gäller kyrkoböckerna, som både Sigge Godin och Jan Erik Ågren tog upp, sade jag i mitt svar att överförandet skall ske så smidigt som möjligt och att det skall göras på grundval av överenskommelse. Enligt Jan Erik Ågrens modell skulle originalhandlingarna under en övergångsperiod, efter det att mikrofilmningen är avklarad, återställas till de pastorsämbeten som så önskar. Det skulle vara ett ganska enkelt sätt att lösa problemet. Jag tror att en sådan överenskommelse skulle vara en tänkbar modell.

Anf. 11 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! För att börja med fax förutsätter jag att sådan finns. Man skall inte här i Sveriges riksdag undervisa statsråd om hur det ser ut i landet, men posten är tyvärr inte världens snabbaste verktyg, i varje fall inte uppe i norr. Där får vi vänta två till tre dagar på ett brev. Därför tycker jag att man skall hitta ett så effektivt system som möjligt.

Speciellt vid dödsfall är det svårt för människor när de inte får klara av de praktiska frågorna så snart som möjligt. Jag hoppas att ni verkligen överväger detta och söker alla vägar till lösningar. Jag tror att man kan finna sådana.

Jag hoppas att ni så snart som möjligt fattar ett beslut beträffande förvaringen av kyrkoböckerna, så att det blir klarlagt hur det skall gå till. Det är egentligen bara en praktisk fråga, som är ganska enkel att lösa om man bara kan komma överens.

Frågan om en lagstiftning om församlingsregister berör oerhört känsliga frågor. Präster har förklarat för mig hur svårt det kan vara när de kommer hem till en familj med en konfirmand och behöver ställa frågor om vem som är far till barnet osv. De känner ett motstånd, och det kan skapas en negativ atmosfär vid ett sådant besök, medan det i stället borde vara oerhört positivt när en själasörjare dyker upp i en familj.

Man måste därför mycket noga tänka över hur detta skall organiseras. Inte

heller jag är någon vän av ideell lagstiftning, men detta måste klaras ut på ett rationellt sätt och utan att man tummar på integriteten. Får vi en integritetsdebatt förfelar vi hela systemet.

Situationen när det gäller kyrkobokföringen och folkbokföringen har under de senaste månaderna varit så beklämmande att man bör försöka reda ut problemen. Jag har en känsla av att civilministern delar den uppfattningen. Ta då också skatteministern i hampan och se till att han gör sin del! Det är egentligen han som skall svara för dessa frågor, som hör till hans revir, och de bör kunna lösas i enighet i regeringen.

Anf. 12 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag är glad över att civilministern har ambitionen att göra det bästa möjliga av en ganska omöjlig situation. Jag hoppas att dagens debatt kan ge råg i ryggen när det gäller fortsatta förhandlingar.

Vi skall inte i riksdagen lägga oss i om man skall använda fax eller post, men den erfarenhet som jag har från glesbygden hemmavid är att brevet kommer fram snabbare ju längre det har gått. Det tyder på att ni, i varje fall hos oss, har lyckats väl med skatteförvaltningens lokalisering och möjligheterna att ganska snabbt få fram ett brev.

Eftersom regeringen har ett sammanhållet ansvar hoppas jag att finansdepartementet, som har hand om skatteförvaltningen, får en liten påminnelse om de skyldigheter som det har för tillgängligheten och för allmänhetens möjligheter att snabbt få de besked som den vill ha från skatteförvaltningen när det gäller folkbokföringsuppgifter, personintyg och liknande.

Anf. 13 JAN ERIK ÅGREN (kds):

Herr talman! Jag vill tacka för det positiva svaret från statsrådet också när det gäller möjligheterna att återfå originalhandlingar. Jag tror att man därigenom inte bara skulle slippa vissa kostnader. Det skulle också underlätta en del av arbetet och skulle upplevas som en positiv lösning.

De flesta lokala skattemyndigheter har redan fax, och jag tror att de flesta skulle skaffa sig det för att betydligt snabbare kunna få tillgång till uppgifter som de annars skulle få vänta ganska länge på. Det ligger i deras eget intresse att se till att den möjligheten finns. Detta skulle snabba upp arbetet och lösa en del av de problem som finns i dag.

Jag hoppas att de åtgärder som vi nu kan vänta oss och öppningen när det gäller hanteringen av originalhandlingar skall göra att arbetet skall fungera smidigare och att problemen skall undanröjas. Vi skulle då slippa en ytterligare debatt om svårigheter med svenska kyrkans medlemsregister.

Anf. 14 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Jag ställde inte någon fråga till civilministern, men jag tog upp en sak som jag vill precisera i form av en fråga.

Enligt uppgifter som jag har fått erhåller pastorsämbetena besked inom högst någon vecka om att någon har avlidit. Det är kanske i och för sig för lång tid, men det är vad som har sagts. Däremot lär man inte planera att lika snabba besked skall ges då det gäller nyfödda. Enligt de uppgifter som jag har fått skulle det ta mellan två och fyra veckor.

Min konkreta fråga är om civilministern är beredd att medverka till att pastorsämbetena kommer att få besked lika snabbt om nyfödda som då det gäller avlidna. Det är, som jag sagt, för lång tid att besked om att någon är avliden skall behöva dröja en hel vecka, men kan man utgå från att besked beträffande födslar skall kunna hanteras på samma sätt som besked beträffande dödsfall?

Anf. 15 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Det glädjer mig att Sigge Godin och jag tydligen är inne på samma linje när det gäller församlingsregistren, dvs. att det kanske inte nödvändigtvis behöver vara en lag, utan att vi skall kunna klara ut de problem som faktiskt finns på andra sätt. Jag är naturligtvis beredd att medverka till detta.

Jag samarbetar givetvis också med Bo Lundgren i hans del av hanteringen av den här frågan, även om det var jag som svarade på båda interpellationerna i dag. Bo Lundgren finns med och ansvarar för sin del, som naturligtvis ligger på skattesidan.

Jag har inte fått tillgång till de uppgifter som Torgny Larsson tog upp, utan för mig har redovisats att problemet är detsamma vad gäller avlidna som vad gäller nyfödda. Det låter väldigt konstigt att man skulle skilja på dessa uppgifter, och jag är naturligtvis beredd att medverka till att de hanteras på samma sätt och att man inte skall behöva vänta så lång tid som upp till två-fyra veckor. Detta är helt oacceptabelt.

Jag vill avslutningsvis säga att jag tycker att det var bra att den här frågan kom upp. Det är viktigt att ledamöter i riksdagen intresserar sig för en fråga som denna, som berör enskilda människor så nära, att man tar upp frågan och begär att den skall utredas. Det uppskattar jag mycket.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1991/92:108 om den kommunala kompetensen

Anf. 16 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Lennart Hedquist har frågat mig hur regeringen avser att följa utvecklingen i fråga om kommuners näringsverksamhet och vilka åtgärder regeringen kan vidta för att motverka överskridanden av den kommunala kompetensen.

Till att börja med vill jag gärna säga att jag liksom Lennart Hedquist välkomnar den utveckling mot entreprenadlösningar, enskilda initiativ och nya verksamhetsformer som i dag pågår i många kommuner och landsting. Jag tror att en sådan utveckling är nödvändig både av ekonomiska skäl och för att ge enskilda människor möjligheter till ett ökat ansvarstagande.

Så till den direkta frågan om bolagsbildningar och den kommunala kompetensen.

Låt mig först slå fast att en kommun eller ett landsting inte får låta ett kommunalt bolag bedriva verksamhet som faller utanför den kommunala

kompetensen. Ett kommunalt beslut om en sådan bolagsbildning eller ytterligare engagemang i ett sådant bolag kan överklagas och laglighetsprövas. Om ett bolag självt utvidgar verksamheten i strid mot den kommunala kompetensen finns däremot som regel inte någon möjlighet till överprövning. I ett sådant fall kan en överprövning endast ske indirekt, t.ex. om fullmäktige beslutar om att ge bolaget medelstillskott eller ger instruktion till ombud vid bolagets årsstämma.

Regeringen har nyligen beslutat tillsätta en kommitté med uppgift att lämna förslag till åtgärder för att stärka den lokala demokratin (dir. 1992:12). Kommittén skall bl.a. studera den ökande marknadsorienteringen av kommunal verksamhet och framväxten av nya produktions- och verksamhetsformer. Inom denna ram skall kommittén kartlägga omfattningen och konsekvenserna av den ökade bolagiseringen och vid behov föreslå åtgärder med anledning av denna undersökning.

Det ingår således i kommitténs uppdrag att ta sig an problem av det slag som tagits upp i interpellationen.

Anf. 17 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Jag tackar civilministern för svaret, vilket visar att civilministern ser positivt på att kommuner och landsting utvecklar nya och effektiva verksamhetsformer. I detta ingår som ett viktigt element att man, då det är fördelaktigt, lägger ut verksamheten på entreprenad och välkomnar enskilda initiativ även inom den tjänstesektor som hittills i första hand varit förbehållen egen-regi-verksamhet hos kommuner och landsting.

Vad jag med min interpellation främst velat fästa uppmärksamheten på är att kommunala bolag, men även ibland delar av förvaltningar som organisations som s.k. resultatenheter, samtidigt med den s.k. utvecklingen av den egna verksamheten börjar sälja sina tjänster på den öppna marknaden. Detta är ju kompetensvidrigt. Det som föranleder att det kommunala bolaget eller förvaltningen finns till är ju inte att man skall ägna sig åt sådan sidoverksamhet, utan man skall ägna sig åt sådant som ligger i linje med kommunens ändamål.

Denna sidoverksamhet torde i de allra flesta fall ligga helt utanför den kommunala kompetensen. Samtidigt kan det vara frestande för en driftig chef att på detta sätt vidga sin s.k. rörelse. Ofta anges ju överskottskapacitet, som kan säljas och som då ger vissa intäkter, som ett skäl till att man på det här sättet vidgar sin spelplan. Ibland anges att bolaget kan skaffa sig viktig kunskap som kan vara bra att ha. Det finns faktiskt exempel på kommunala verksamheter, servicekontor, som nästan börjat försumma sina egentliga uppgifter inom den kommunala organisationen och i stället ägnar kraft åt att utveckla denna icke kompetensenliga sidoverksamhet. Ibland upplevs också just denna del av verksamheten av personalen som mycket intressant.

Att man inom en kommunal verksamhet vill ägna sig åt andra verksamheter än dem man i första hand finns till för bör i stället betraktas som en signal till ägaren, kommunen, att bolaget bör få en annan ägare som inte är bunden av den kommunala kompetensen. Enheten kan då göras personalägd eller försäljas som rörelse, som kan utvecklas på marknaden i konkurrens med andra och då, inom ramen för denna likvärdiga konkurrens, bl.a. sälja sina

tjänster till kommunen. Man skall emellertid inte låta den typen av företag leva kvar inom den kommunala organisationen, i praktiken delvis vid sidan av kommunallagen.

Jag noterar nu att civilministern själv anger vilka svårigheter det innebär att gå in med sanktioner mot t.ex. kommunala bolag som informellt utvidgar sin verksamhet vid sidan av den kommunala kompetensen. Som civilministern angav finns i praktiken ingen möjlighet till överprövning. Överprövning kan egentligen bara ske i de mycket specifika fall då det är fråga om ett kapitaltillskott till bolaget från fullmäktige. Detta leder till att det kan utvecklas en gråzon, som försvårar en sund konkurrens mellan de olika aktörerna på lika villkor, samtidigt som det är omöjligt att genomföra några ingripanden, trots att detta – det tycks vi vara överens om – väl måste betraktas som en verksamhet som strider mot kommunallagen.

Det är bra att denna fråga ingår i det material som skall behandlas av kommittén om den lokala demokratin. Samtidigt är det självfallet viktigt att alla potentiella aktörer redan nu vet att statsmakten har ögonen på dessa förhållanden och att det är statsmaktens intention att den kommunala kompetensen inte skall vidgas. På så sätt kan kanske utvecklingen av denna gråzon hållas tillbaka i avvaktan på att det preciseras hur en övervakning eller motsvarande skall ske. Jag menar själv att det kanske vore lämpligt att något statligt organ, t.ex. statens pris- och konkurrensverk, redan nu gavs i uppgift att följa i vilken utsträckning kommunal affärsverksamhet bedrivs vid sidan av den kommunala kompetensen, eftersom en sådan verksamhet långsiktigt försvårar en sund konkurrens.

Jag vill avslutningsvis fråga civilministern: Kan civilministern tänka sig en sådan kartläggning och en uppföljning av hur den nuvarande utvecklingen ser ut, just i syfte att motverka att allt fler kommunala verksamheter i en accelererande takt börjar bedrivas på det här sättet och att denna gråzon därmed växer?

Anf. 18 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Civilministern! Ute i våra kommuner pågår ett intensivt förnyelsearbete. Mycket av det gamla håller på att överges, och det har också civilministern och Lennart Hedquist tagit upp. Även jag välkomnar detta. Jag tycker att det är bra.

Jag har i ganska många år ägnat mig åt kommunalpolitik, och jag tycker att det är viktigt att man vågar ifrågasätta och pröva nya vägar. Det är alldeles nödvändigt, annars kommer inte kommunerna att klara av de ökande behoven och ej heller ekonomin. Det är nu mycket som behövs: en bättre skola och bättre omsorg om våra barn och våra gamla.

Herr talman! När det här är sagt, inrymmer denna utveckling problem och frågor. Jag tycker därför att de frågeställningar som Lennart Hedquist tar upp i sin interpellation är mycket viktiga. Var går gränsen för den kommunala kompetensen? Är det så att kommunerna håller på att muta in områden som de rätteligen skulle hålla sig borta från? Från folkpartiets sida har vi länge varnat för det tilltagande intresset att bolagisera kommunal verksamhet, och vi har gjort det med utgångspunkt i principiella skäl. Kommuner skall inte ägna sig åt näringsverksamhet. Vi har många erfarenheter av hur

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

illa det kan gå. Kommunala bolag riskerar att förrycka konkurrensen. Det finns flera exempel på det. Ett annat viktigt skäl är att skattefinansierad verksamhet kräver full demokratisk insyn, och så är det som bekant inte i dag. Kommunala bolag är och förblir en hybrid.

Herr talman! Det finns också en klar risk för att vi med den omdaning som nu sker i våra kommuner hamnar i ett svårtydligt gränsområde mellan kommunal och privat verksamhet. Det är bra att kommunerna ökar mångfalden och avknoppar verksamhet, att rollfördelningen mellan konsument- och producentintressen blir tydligare genom de här beställar- och utförarmodellerna. Man renodlar också den politiska rollen, vilket är bra. Men det är viktigt att vi följer den här utvecklingen utifrån både den kommunala kompetensen och det demokratiska perspektivet. Överväger man att överföra kommunal verksamhet, som Lennart Hedquist också var inne på, till bolagsform är det då rimligare att ta steget fullt ut, att helt privatisera verksamheten, att sälja ut den. Då blir det klara spelregler, och alla vet vad som gäller. Demokratin och medborgarnas insyn får inte heller sättas ur spel, eftersom det är offentligt finansierad verksamhet.

Herr talman! Hur nödvändigt det är att avmonopolisera och utsätta kommunal verksamhet för konkurrens visar bl.a. konkurrenskommittén i sitt delbetänkande. Kommittén har också en del intressanta förslag till hur man skall öka konkurrensen och höja kommunernas både produktivitet och effektivitet. Det mesta i betänkandet är bra, men jag vill komma med en liten anmärkning.

Kommittén föreslår bl.a. att kommunerna skall få bedriva uppdragsverksamhet för varandra. Det finns all anledning att redan nu vara mycket tveksam till ett sådant förslag, civilministern. Det riskerar att sätta konkurrensneutraliteten ur spel. Dessutom känns idén mycket konstlad. Om jag förstår det hela rätt, skulle det innebära att Malmö gatukontor skulle kunna laga gator i Lund och Lunds gatukontor laga gator i Malmö.

Jag tror också rent allmänt att de kommunala bolagen på ett osunt sätt stimulerar kommunalpolitikerna att ge sig in i näringslivet och näringslivsverksamhet. I min hemstad Malmö har socialdemokraterna excellerat genom åren i konstiga företagssatsningar – allt i tron att politiker också är skickade att driva företag. I Malmö finns 25 kommunala bolag där kommunen har majoriteten av ägandet och 12 bolag där det finns kommunala intressen. Viljan att expandera kommunens domäner har tagit sig uttryck i satsningar på färjelinje, nöjesarrangemang, tomatodling och taxirörelse. Härnäst fick malmöborna en påminnelse om hur kostsamt det här kan vara. Vi hade ägnat oss åt att försöka starta ett ferrokromverk – det lades ner för två år sedan – och det har kostat malmöborna hundratals miljoner kronor. Jag skulle kunna räkna upp fler exempel.

Vad gäller problemen med insyn, tycker jag att Kommunförbundets tidning på ett mycket illustrativt sätt har pekat på vad som kan förekomma: smussel med resor, sprit, gåvor, stöd till diskutabla företagssatsningar, och känsliga frågor göms undan från allmänhetens insyn.

Herr talman! Jag tycker att civilministern har all anledning att bevaka det här. Jag vet att det finns många kommunalpolitikerna, kanske t.o.m. en och annan liberal, som tycker att det är roligt att sitta i bolagsstyrelser och be-

driva litet mer effektiv verksamhet, man jag tror att det är mycket viktigt att de demokratiska grundprinciperna vidmakthålls. Offentlig verksamhet, som är skattefinansierad, skall styras med demokratiska metoder, och medborgarna skall ha full insyn. Så är det inte i dag, och därför bör vi vara aktsamma och se vad som händer i våra kommuner. Det är viktigt att medborgarna får ökade möjligheter till demokrati och insyn. Det är också viktigt att pengarna används på ett riktigt och bra sätt, men sådana här gråzoner, där vi inte vet vad som gäller och där medborgarnas möjligheter att direkt påverka på olika sätt, både direkt och indirekt, omöjliggörs, skall vi vara mycket aktsamma med.

Jag är därför glad att civilministern, som jag tyder svaret, mycket entydigt följer frågan och är beredd att agera, om utvecklingen visar sig gå alldeles käpprätt åt fel håll.

Anf. 19 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Jag vill först poängtera att jag tror att kommunerna i allmänhet är väl medvetna om gränserna för den kommunala kompetensen och håller sig inom de ramar som gäller. Det förekommer naturligtvis också, som har påpekats här, sidoverksamhet som är kompetensvidrig och som därför inte kan accepteras.

Jag vill först betona att det har gjorts en skärpning och en precisering av reglerna, när det gäller både näringslivsfrågor och de kommunala företagens ställning, i den nya kommunallag som trädde i kraft den 1 januari i år. Där finns regler om insyn i, inflytande och kontroll över företagen, och de motverkar den utveckling som här har beskrivits.

En av orsakerna till att vi har tillsatt utredningen om lokal demokrati, som vi så snabbt tog initiativ till, är just frågan om gråzoner, som mycket lätt kan uppträda i sådana här sammanhang. Det är tydligt uttalat att det är en fråga som kommittén skall se över, för att eventuellt täppa till de hål som kan finnas. Jag är därför inte beredd att nu medverka till att konkurrensverket nu skall göra en kartläggning, eftersom frågan kommer att behandlas av lokaldemokratikommittén.

När det gäller frågan om insyn i kommunal, skattefinansierad verksamhet, som är mycket viktig, vill jag peka på den möjlighet som finns i dag genom den demokratiska kontrollen. Frågor om verksamheten i kommunala företag kan ju tas upp i fullmäktige i t.ex. interpellationer och motioner, och på det sättet får man i gång en offentlig debatt, som kan vara nog så verksam, eftersom den brukar vara tacksam för media att rapportera om. Den möjligheten finns alltså redan i dag. I övrigt vill jag återigen hänvisa till den kommitté som helt nyligen har tillsatts och som kommer att överväga de här frågorna.

Olle Schmidt ställde en fråga om uppdragsverksamhet för andra, och den tas upp i konkurrenskommitténs förslag. Det är för tidigt att uttala sig om den frågan, då remisstiden gick ut den 16 mars och frågan kommer att beredas vidare. Jag vill alltså inte ta ställning till den i dag.

Anf. 20 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Det är glädjande att civilministern så tydligt och klart har markerat att en sådan här sidoverksamhet är kompetensvidrig. Jag upplever

själv att man inte riktigt klart känner gränserna, varken i sådana här resultat-enheter ute i kommunerna eller i de kommunala bolagen. Därför är det viktigt att landets kommunminister gör detta tydligt. Det kan vara ett tecken på att hållningen till denna verksamhet kommer att skärpas, så att det inte bara, som i dag, informellt kan ske en vidgning inom ramen för ett upprättat bolag.

Att det här är extra aktuellt nu beror ju på att många kommuner organiserar sig på ett annorlunda sätt och bygger upp s.k. resultatenheter. De känner ofta att de lever under kärva förhållanden, och då kan det vara ganska lätt för en chef att säga att han skall skaffa sig ett ökat rörelseutrymme genom att börja sälja tjänster, överskottskapacitet som finns vid sidan om. Detta pågår på ganska många ställen. Det är då viktigt att se möjligheten för den typ av enheter som säljer tjänster att organiseras som personaldrivna enheter eller som bolag där kommunen inte är ägare, om man skall sälja någonting utöver den rent kommunala organisationen.

Det här kan bli en signal, dvs. att man markerar att det inte är kommunens sak att bedriva denna typ av affärsverksamhet.

De något större kommunala bolagen ägnar sig ibland åt att gå utanför den kommunala kompetensen. Ofta finns det också mycket stor kapacitet att göra detta. Jag såg en uppgift som gällde de landstingsägda tvätterierna. Om dessa tvätterier ökade sin produktionstid med 2 tim, skulle de kunna ta hand om den kommersiella tvättverksamheten i hela landet. Detta kan också vara en signal till en strukturförändring, som bör ske utanför den kommunala organisationen, dvs. att bolagen privatiseras.

Anf. 21 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Det är riktigt som civilministern säger att vi har fått en ny kommunallag. Jag minns när jag själv var delaktig i ett remissvar. Då satt jag ju på andra sidan bordet. Möjligen kunde jag göra några rent praktiska ingrepp. Jag tycker emellertid att detta är en mycket ideologisk fråga. Vi måste ge tydliga signaler.

Jag har förståelse för att civilministern säger att man skall vara försiktig med regler och lagar. Det framkom även i det föregående svaret. Det är även min uppfattning. Jag tror också att våra kommunalpolitiker i stort sett har ett ganska gott omdöme – i varje fall så vinnlägger man sig om det.

Den debatt som förs måste också föras här. Det är viktigt att få höra att statsmakterna inte enbart säger: På grund av att statsbidragssystem m.m. nu ändras får ni nu sköta er helt själva, vi bryr oss inte så mycket om det här längre. Man måste mycket noga se var gränserna går och uttala sig om var det inte går att acceptera ett överskridande.

När en kommun väljer att bolagisera sin verksamhet, gör den ju det för att den tycker – i synnerhet har tyckt – att den kommunala organisationen är för stelbent och att det helt enkelt går lättare och snabbare på så sätt.

Civilministern säger att man kan ställa frågor i fullmäktige. Ja, det har jag gjort, men jag fick inte precis några riktiga svar. Mer eller mindre indirekt sade man: Poängen är att det hela skall drivas kommersiellt och då skall ni inte ha med det att göra, mina vänner.

Om det sker i ännu större omfattning att man nu väljer dessa vägar, vilket i sig kanske är riktigt i många fall, måste man se till att det antingen finns

insyn, dvs. ökade möjligheter för människor att se hur pengarna används, eller att beslut fattas om privatisering av verksamheten, dvs. man säljer ut den helt och hållet. Det mellanting som nu förekommer i ökande omfattning är det farliga i sammanhanget.

Civilministern och regeringen bör mycket noga följa utvecklingen på detta område och dessutom göra uttalanden som entydigt kan förstås såväl av kommunförbund, landstingsförbund och kommunalpolitiker som av kommunala tjänstemän.

Anf. 22 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Jag håller helt med om att debatten och uppföljningen när det gäller dessa frågor är oerhört viktiga, särskilt när omställningen i dag är så enormt stor. Det händer fantastiskt mycket på den kommunala sidan beträffande bolagsbildning och utläggning av verksamhet i andra former.

Den viktiga signal som regeringen avgivit är tydliga direktiv till kommittén. Regeringen skall se över vad som händer. Statsmakernas sätt att se över är att tillsätta en kommitté, som kan överblicka hur det fungerar i hela landet. Jag följer arbetet med stort intresse och ämnar vidta de åtgärder som kommittén kommer fram till är nödvändiga.

Anf. 23 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Det civilministern nu säger är tillfredsställande. Jag vill emellertid samtidigt ta fasta på vad civilministern sade i sitt tidigare inlägg, nämligen att denna typ av sidoverksamhet måste betraktas som kompetensvidrig.

I och med detta har man inte enbart att invänta att man i utredningen kommer fram till hur en uppföljning lämpligen sker. Det här måste betraktas som en signal till alla verksamhetsansvariga, oavsett om de sitter i en kommunal förvaltning eller i kommunala bolag, att gråzonen, som faktiskt är på gång, inte ligger inom ramen för den kommunala kompetensen. Regeringen avser uppenbarligen inte heller att ändra den till att bli kompetensenlig.

Civilministerns tydliga uttalande räcker kanske t.o.m. för att hejda den rörelse som kanske är på gång i en del fall.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1991/92:106 om humanitära insatser i Irak

Anf. 24 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Hans Göran Franck har frågat mig om den svenska regeringen är beredd att ta något nytt initiativ för att avhjälpa den katastrofala situationen för civilbefolkningen i Irak.

Herr talman! Alltsedan Gulfkrisens inledande skede under hösten 1990 har stora befolkningsgrupper i Mellanösternregionen utsatts för ett oerhört mänskligt lidande. Kriget gav upphov till en massiv förstörelse i Irak och Kuwait. Även andra länder i regionen har drabbats mycket hårt, främst ekonomiskt. Utöver de umbäranden som kriget innebar för Iraks civilbefolkning

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

fick det efterföljande inbördeskriget och den irakiska regimens förföljelse av kurdiska och shiamuslimska befolkningsgrupper förödande följder.

Omvärldens humanitära stöd till utsatta länder och grupper i regionen har varit mycket omfattande. FN tog redan under hösten 1990 på sig samordningsansvaret för de olika FN-organens, Röda korsets och enskilda organisationers humanitära hjälparbete i Iraks grannländer. Sverige var ett av de mest pådrivande länderna för att få till stånd den regionala plan för hjälpinsatser som sedan presenterades. Den har kontinuerligt uppdaterats och kompletterats med appeller. Sverige har såväl initialt som under uppföljningen lämnat bidrag till dessa insatser. Sedan april 1991 omfattar planen även humanitära insatser i Irak.

Behovet av insatser på det humanitära området till följd av Gulfkriget har utgjort en särskild utmaning för FN. I resolution 688 fördöms Iraks förtryck av civilbefolkningen och regimens agerande bedöms som ett hot mot fred och säkerhet. Härmed tog FN ett viktigt steg, motiverat av humanitära hänsyn, i riktning mot en aktivare roll även i konflikter som till väsentlig del är en stats inre angelägenhet.

Med detta ställningstagande som bakgrund har FN kunnat ingå avtal med Iraks regering om upprättande, i maj 1991, av en vaktstyrka om ca 500 man. Vakter finns i dag utplacerade i främst de norra och södra delarna av Irak. Styrkan utgör en viktig förutsättning för att det humanitära arbetet skall kunna bedrivas. Jag vill betona att Sverige finansiellt stöder dess verksamhet.

Jag vill också påminna om de viktiga hjälpinsatser som ett flertal svenska enskilda organisationer gjort inom ramen för FN-planen och Röda korsets humanitära insatser i regionen. Som exempel kan nämnas att Pingstmissionens u-landshjälp, Svenska Journalens läkarmission, Hoppets Stjärna och Erikshjälpen, samt även Svenska röda korset har organiserat hjälpsändningar av kläder, medicin och andra förnödenheter till flyktinglägren i regionen. Rädda barnen har genomfört ett vaccinationsprogram för barn i Irak. Under våren 1991 genomförde räddningsverket, på den svenska regeringens uppdrag, en framgångsrik insats i flyktingläger i Turkiets och Irans gränsområden mot Irak. Styrkan arbetade med vattenförsörjning och transport av förnödenheter.

Sverige har lämnat betydande stöd till de länder och grupper i regionen som drabbats av Gulfkrisen. Jag uppskattar det totala beloppet till ca 500 milj.kr. Eftersom huvuddelen av bidragen förmedlats genom FN-organen och Röda kors-systemet – som båda arbetar med regionala program – är det svårt för mig att säga exakt hur stora summor som varit avsedda för den lidande civilbefolkningen i Irak. Uppskattningsvis skall dock ca 200 milj.kr. av stödet ha gått till civilbefolkningen i Irak eller till de irakiska grupper – främst kurder men också shiamuslimer – som tvingats fly landet.

Herr talman! Liksom Hans Göran Franck har jag oroats av civilbefolkningens situation i Irak. Den bristande tillgången på vatten och de sanitära förhållandena utgör alltså mycket stora problem. Bristen på livsmedel och bränsle är särskilt besvärlig i de norra delarna till följd av regimens handelsbojkott och allmänna avspärrning av områdena norr om 36:e breddgraden. I söder är behoven av återuppbyggnad av infrastrukturen stora.

Det är samtidigt hoppingsgivande att FN:s flyktingkommissarie beräknar att samtliga interna och externa flyktingar skall ha återvänt till sina irakiska hembyar redan i april. Organisationen arbetar nu med att identifiera olika enskilda organisationer som kan fortsätta de humanitära insatserna till förmån för de återvändande.

Sverige följer och stödjer de folkrättsligt bindande resolutioner om Irak som antagits av FN:s säkerhetsråd. Regeringen kommer inom ramen för FN:s riktlinjer att fortsätta att arbeta aktivt för att den humanitära situationen för Iraks civilbefolkning skall förbättras. Ett bidrag om 26 milj.kr. lämnades så sent som vid årsskiftet 1991-1992 i samband med att FN uppdaterade den regionala aktionsplanen och presenterade en ny appell för första halvåret 1992. Svenska röda korset har en beredskap på ca 15 milj.kr. för fortsatta insatser. Ett flertal svenska enskilda organisationer arbetar humanitärt för Iraks civilbefolkning, och ytterligare insatser planeras av bl.a. Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter, Individuell mänskohjälp och Svenska Journalens Läkarmission. Insatserna finansieras huvudsakligen från katastrofanslaget. Initiativ av denna typ har hög prioritet.

Herr talman! Som Hans Göran Franck påpekar är det trots allt regimen i Irak som är ytterst ansvarig för den civila befolkningens lidande. Bristen på ekonomiskt och politiskt ansvarstagande från regimens sida är mycket allvarlig. FN:s sanktioner mot Irak omfattar inte livsmedel och mediciner – mekanismer för import av förnödenheter finns med andra ord tillgängliga. Jag vill vidare betona att varken svensk sanktionslagstiftning eller de antagna säkerhetsrådsresolutionerna hindrar Irak från att använda medel placerade i svenska banker för inköp av t.ex. mediciner och livsmedel. Jag finner det vidare beklagligt att Irak inte utnyttjar den möjlighet till försäljning av olja som FN:s resolutioner 706 och 712 ger. Förhandlingar mellan Irak och representanter för FN om villkoren för användning och exportinkomsterna har inletts, men avbrutits. Det är min starka förhoppning att Irak snarast går med på att återuppta dessa förhandlingar. En lösning på medellång sikt av Iraks försörjningsproblem kräver detta.

Då Hans Göran Franck, som framställt interpellationen, anmält att han var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav andre vice talmannen att Karl-Erik Svartberg fick delta i överläggningen i stället för interpellanten.

Anf. 25 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Å Hans Göran Francks vägnar ber jag att få tacka biståndsministern för svaret. Jag tycker att det i stort sett är en bra redovisning av förhållandena, men jag har ändå några kommentarer och frågor.

Vi är naturligtvis överens om fördömandet av Saddam Hussein och hans regim, av regimens brott mot folkrätten och de ständiga kränkningarna av mänskliga rättigheter. Saddam Husseins regim är ju i verklig mening ett hot mot fred och säkerhet. Men som vanligt är det civilbefolkningen – jag skulle vilja säga att det alltid är civilbefolkningen – som får lida när diktatorer härjar. Det är bra att det finns en FN-vaktstyrka, så att ett visst humanitärt arbete ändå kan bedrivas i Irak.

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

Biståndsministern redovisar omfattande hjälpinsatser, FN:s insatser, Röda korsets, enskilda svenska organisationers osv. Trots detta får ju människor illa, fruktansvärt illa. Det är brist på vatten, det är fruktansvärda sanitära förhållanden, det är brist på livsmedel och bränsle. Vi vet hur det är i norra Irak med vinterförhållanden och annat. Det är framför allt brist på medicin.

Uppskattningsvis dör enligt en del uppgifter fortfarande ungefär 5 000 människor i månaden som en direkt följd av kriget. Vi har hört av FN:s samordnare av biståndsinsatserna och har läst Unicefrapporter där det talas om fruktansvärda förhållanden. Biståndsministern säger i sitt svar att regeringen inom ramen för FN:s riktlinjer kommer att fortsätta att arbeta aktivt för att den humanitära situationen för Iraks civilbefolkning skall förbättras. Jag noterar det med tacksamhet, men jag vill ändå upprepa Hans Göran Francks fråga, om regeringen är beredd att ta något nytt initiativ för att avhjälpa den katastrofala situationen för civilbefolkningen i Irak. Det är alltså fråga om ett nytt initiativ.

Den apparat som har byggts upp för det humanitära biståndet fungerar bra. Samtidigt kan vi då och då notera att den är litet stelbent, att det behövs en större flexibilitet i själva apparaten. Vi vet också att Unicef har ställt krav på ökade resurser. Vi vet att Rädda barnen, på samma sätt som Unicef, har möjligheter att få fram hjälpen. Detta tycker jag att vi borde ta fasta på: både Unicef och Rädda barnen har en organisation och möjligheter att verkligen nå fram med hjälpen till de människor som behöver den. Det är därför som jag liksom Hans Göran Franck gärna vill fråga: Är regeringen beredd att ta något nytt initiativ för att förbättra situationen för civilbefolkningen i Irak?

Jag skulle vilja kommentera ett litet avsnitt i svaret, och det är det som biståndsministern säger om flyktingarna, både de interna och de externa flyktingarna. FN:s flyktingkommissarie har enligt svaret en plan för hur dessa skall kunna återvända. Biståndsministern säger att de enligt planen skall ha återvänt till sina irakiska hembyar redan i april. Men jag har faktiskt stött på – detta vill jag lyfta fram – människor här i Sverige, framför allt kurder, som har haft släktingar i krigsfängeläger som nu är i UNHCR:s läger, alltså FN:s flyktingläger. De är livrädda för att bli återförda till Irak, därför att de inte vet vad som kommer att hända dem. Kommer de att utsättas för direkt dödsfara? Ja, vi känner ju till Saddam Husseins inställning till människor, till människoliv och människovärde. Därför finns det anledning att vara litet rädd. Detta är en fråga som jag i andra sammanhang kommer att driva vidare. Jag hoppas att biståndsministern vill bistå mig härvidlag.

Anf. 26 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag tycker att biståndsministerns svar är positivt hållet, det kan jag gärna medge. Samtidigt måste jag konstatera att interpellantens fråga egentligen inte besvarats. Det ges inget besked i interpellationssvaret om regeringen är beredd att vidta några ytterligare åtgärder. Skall man försöka tolka svaret, måste det i så fall bli ett nej, men jag tror att det är bäst att biståndsministern själv tolkar svaret.

Jag tycker man kan säga att Sverige har varit något inaktivt i fråga om att påtala de lidanden som civilbefolkningen utsätts för i Irak. Det gäller för öv-

rigt inte bara Irak utan hela Mellanösternområdet. Jag kom för en och en halv vecka sedan hem från ett besök på Västbanken och i Gaza, där jag hade kunnat se under vilka förhållanden palestinierna lever.

Jag har inte varit i Irak, men jag har kunnat läsa mig till att situationen där är mycket, mycket värre. Man har inte ens det som är grundläggande för att man skall kunna klara sitt liv. Det är brist på mat, och uppenbar svält råder. Vidare är det brist på rent vatten, och det finns inget avlopp. Energiförsörjningen är dålig. Det här leder naturligtvis till att barnadödligheten blir mycket hög, undernäringen stor och dödligheten i olika sjukdomar omfattande.

Jag har en uppgift som säger att endast ungefär en sjundedel av dem som bor i Irak kan få riktigt rent vatten. Det är egentligen en skrämmande uppgift. En annan uppgift säger att 25 % av sjukhusplatserna står tomma på grund av brister i utrustningen. När ekonomin därtill är helt ur lag och inflationen mycket hög är det klart att situationen blir utomordentligt svår. Detta är ju orsakat av Saddam Husseins krig mot Kuwait, men det är naturligtvis också orsakat av det mycket strikta handelsembargot.

Man kan nog utan vidare påstå att situationen är outhärdlig för stora delar av civilbefolkningen. Jag tycker inte att man bara kan åse detta utan att påtala situationen, vad man än tycker om diktatorn Saddam Hussein.

Det kan också diskuteras om man genom sanktionerna som de nu är utformade når sitt mål eller om sanktionerna inte främst slår mycket hårt mot civilbefolkningen samt att detta i sin tur inte leder till att människorna gör uppror mot Saddam Hussein utan till att han får ett ökat stöd. Jag har hitintills inte kunnat se några tecken på att sanktionerna i sin nuvarande utformning har drabbat regimen på något vis.

Det görs undantag, som statsrådet säger, för mediciner och baslivsmedel. Å andra sidan är undantagen så utformade och kopplade till krigsskandestånd och förstörelse av vapen samt föremål för en mycket strikt FN-kontroll, att den irakiska regimen kan känna sig förödmjukad och ta detta som skäl för att inte ställa upp. Ändå är det oansvarigt av Saddam Hussein att låta civilbefolkningen lida. Men det kan finnas förklaringar.

Jag har tagit del av uppgifter om att svenska läkemedelsföretag vägrar leverans av mediciner till Irak och att banker vägrar att frigöra de irakiska medel som finns hos dem. Jag vill fråga statsrådet om han också har fått del av dessa uppgifter och om han i så fall kan kommentera dem. Det är ju utomordentligt allvarligt om sanktionerna inte skall gälla baslivsmedel och mediciner, men att det i praktiken inte fungerar så utan att påtryckningar bl.a. från de allierade staterna verkar i en sådan riktning att leveranser inte sker.

I det här läget är det nödvändigt att stärka det svenska biståndet. I svaret räknar biståndsministern upp flera olika biståndsorganisationer. Jag kan därutöver nämna att jag har kommit i kontakt med Svenska kyrkans mission och Lutherhjälpen som har gjort stora insatser i regionen.

Vi kan säkert räkna upp fler svenska biståndsorganisationer, men vi måste konstatera att det här inte räcker. Det behöver vara ännu fler som engagerar sig, och det fordras ett starkare engagemang hos varje enskild organisation. Jag vill hävda att de humanitära insatserna inte räcker utan måste ökas.

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

Även om summan blir 200 milj. kr. är stödet inte tillräckligt, och jag vill fråga statsrådet om regeringen överväger ett ökat bistånd.

Sedan till sanktionerna. Som jag sade tidigare är risken stor att delar av sanktionerna är kontraproduktiva. Det är svårt att bedöma det här, men risken finns. Därför vill jag också fråga statsrådet om man inte inom regeringen överväger något slag av initiativ i FN för att mjuka upp de delar av sanktionerna som uppenbarligen drabbar civilbefolkningen på ett helt oacceptabelt sätt och finna en formel som gör att sanktionerna verkar mot statsledningen och inte drabbar civilbefolkningen så hårt som de gör nu. Jag undrar om det inte helt enkelt är ett brott mot FN-stadgan att FN:s sanktioner i det här fallet så hårt har drabbat den civila befolkningen. Det skulle jag gärna vilja ha ett svar på.

Anf. 27 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det är ju inte bara civilbefolkningen som har drabbats av lidanden. Den beskrivning av lidandena som föregående talare och Alf Svensson har givit kan jag i stort instämma i.

FN har också hamnat i en svår situation i området. Först har man sanktionerat ett krig där vi kan ifrågasätta om det finns ett stöd i FN-stadgan. Sedan avslutas kriget. Under kriget har det framställts krav på att Saddam Hussein skall störtas, men han får sitta kvar. Efteråt begär man att få hjälpa befolkningen i området. Det leder för många i regionen till en slutsats att Saddam Hussein är en segrare i någon form. Han fick ju sitta kvar, och nu kommer man och vill lämna hjälp. Det bedrivs en propaganda för att stärka Saddam Husseins anseende i regionen, där man kan använda sanktionerna och den rådande situationen som ett argument.

Jag tror att det är bra och nödvändigt med humanitära insatser, och jag är även positiv till att insatserna ökas ytterligare. Men jag tror inte att man kan lösa problemen för 18 miljoner människor genom humanitära insatser, utan problemen måste på något sätt lösas genom naturlig handel, där olja kan säljas och mat och mediciner kan importeras. De villkor som är förknippade med insatserna gör att situationen är fullständigt låst, eftersom Irak upplever FN:s villkor som förödmjukande.

Det finns FN-medlemmar som har varit neutrala i kriget och alltså inte tagit ställning. En möjlighet vore kanske att kontrollen av distribution av mat och medicin skulle kunna utövas av en grupp av stater som inte aktivt tagit ställning i kriget. Jag tänker på stater som Indonesien och Malaysia. Man måste alltså aktivt driva på, så att förhandlingar med Irak kommer till stånd i syfte att få fram villkor som både Förenta nationerna och den nuvarande regimen i Irak någorlunda kan ställa upp på. Det nuvarande tillståndet drabbar civilbefolkningen på ett outhärdligt sätt.

Anf. 28 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Låt mig först understryka den mening som börjar längst ner på första sidan i det utdelade svaret: "FN tog redan under hösten 1990 på sig samordningsansvaret för de olika FN-organens, Röda korsets och enskilda organisationers humanitära hjälparbete i Iraks grannländer."

Jag tycker att man skall ha med detta nu, när man enligt min mening litet

ensidigt gör frågan till en bilateral fråga. Vi måste med kraft markera – jag tyckte att det var bra som Svartberg gjorde – att Saddam Hussein inte får hamna vid sidan om. Vi vet ju hur han blockerar, hur han omöjliggör saker och ting och hur han sätter käppar i varje hjul. Samtidigt vet vi, när vi talar om vad som händer nu och vad som händer i framtiden, hur FN:s säkerhetsråd engagerar sig i samtal med Tariq Aziz. Vi vet hur man ligger i för att om möjligt lösa upp knutar, men hur man står framför en diktator som tydligen inte drar sig för att fortsättningsvis hålla hela befolkningen i ett skruvstäd av terror. Det är till syvende och sist och i grunden detta som gör problematiken så outhärdlig för oss alla och så svår att hantera.

Man kan naturligtvis som Berndt Ekholm gjorde försöka spetsa till detta och göra gällande att vi är litet passiva och att ingenting sker. Det kan ju ligga ett aktivt handlande i att vi fortsätter med de humanitära insatserna via de kanaler som vi använder. Det är ju inte alltid på det sättet att det finns ytterligare en växel att lägga in.

Jag påstår alltså att vi från svenskt håll ligger i rejält och har hög fart när det gäller att göra humanitära insatser för de arma människor som inte har valt Saddam Hussein till sin ledare, men som ändå månad efter månad och år efter år måste uthärda hans terror.

Unicef nämndes av någon. Det är helt klart att Unicef, FN:s barnfond, gör en god insats i nära samarbete med FN:s flyktingkommissarie och Världshälsoorganisationens personal. Det handlar om vattenrening, allmän bashälsövård, vaccination av barn och distribution av mediciner. Detta tycker jag att man skall fortsätta med. Får man större möjligheter att så att säga sprida dessa insatser och nå fram med dem, har vi beredskap och är parata att med en gång hjälpa till. Man kan naturligtvis alltid tycka att större insatser skall göras nu, men vi vill göra dem via FN:s kanaler, och vi vill samordna dem med FN.

I detta sammanhang kan jag inte låta bli att säga att behoven, önskemålen och kraven är ofantligt många från många vrår och delar av världen. Detta skall emellertid inte uppfattas som att vi inte vill vara med och göra insatser i detta sammanhang.

Jag vill även referera till den resolution som antogs den 5 mars. I denna resolution fördömdes i mycket skarpa ordalag Iraks brott mot de mänskliga rättigheterna. Och Sverige var medförslagsställare till denna resolution.

Kommissionen beslutade att förlänga mandatet för den särskilde rapportören för Irak, som utsågs i mars 1991, för att han skulle kunna fortsätta att bevaka och rapportera om situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna.

Detta är alltså något som har hänt relativt nyligen. Jag anser alltså inte att vi är passiva, utan vi agerar. Men svårigheterna är stora och omfattande.

Livsmedelsföretagens och bankernas försumligheter kan jag inte uttala mig om. Men jag kan tänka mig att det finns argument från deras sida som antyder att man får dålig kontroll över om resurserna används på det sätt som avses i resolution 706 och i övriga resolutioner, garantier för att i synnerhet bankmedlen inte används av Saddam Hussein på det sätt som han hittills har använt sina resurser.

Jag tror emellertid inte att någon av dem som deltar i detta meningsutbyte

har en annan uppfattning än den som finns i resolution 706, som innebär att möjligheterna helt klart står till buds och att ingen lagstiftning omöjliggör för Saddam Hussein att frigöra resurser för import av livsmedel och mediciner. Jag tror att vi är överens om att man även fortsättningsvis måste ha denna kontroll över honom, så att han inte frigör resurser för ett nytt och än mer intensivt upprustande.

Anf. 29 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag tror inte att vi har några delade meningar om Saddam Hussein och hans regims brott mot de mänskliga rättigheterna. Den markering som FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna gjorde är ju verkligen av det slaget att man noterar den med tillfredsställelse. Om jag minns rätt var röstsiffrorna i kommissionen 35 för uttalandet och en emot, nämligen Irak.

När det gäller fortsatt bistånd och nya initiativ vill jag också att FN skall fortsätta att samordna insatserna vid sidan av det som de enskilda organisationerna gör. Jag tycker att det är viktigt att det är FN som har huvudrollen i detta sammanhang genom sin speciella samordnare, genom Världshälsoorganisationen, genom flyktingkommissarien och genom Unicef.

När jag förnyade Hans Göran Francks fråga var det inte min tanke att Sverige skulle ta nya bilaterala initiativ, utan jag undrar helt enkelt:

Är regeringen beredd att ta nya initiativ i FN för att driva på denna fråga och gärna sätta Saddam Hussein ytterligare på plats, men framför allt försöka göra en insats för att rädda en civilbefolkning som lider svårt?

Anf. 30 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Sverige var inte neutralt i denna konflikt och har naturligtvis nu inte några andra möjligheter att agera än inom FN:s ram och fullfölja sin roll. Däremot kan det finnas andra nationer som förhållit sig mer neutrala och som har större möjligheter att agera och accepteras av den nuvarande regimen för att lösa problemen med de omedelbara humanitära behoven, försörjningen med mat och mediciner.

Målsättningen på litet längre sikt måste naturligtvis vara att demokratin och de mänskliga rättigheterna skall förverkligas också i Irak och den nuvarande regimen stöts och ställas till svars för sina illgärningar mot såväl det irakiska folket som människorna i norra Irak, dvs. kurderna. I denna utveckling mot demokrati och mänskliga rättigheter ingår naturligtvis också flyktingarnas återvändande till sina hemtrakter.

Jag pekade i mitt förra inlägg på en möjlighet, nämligen att FN-medlemmar som har förhållit sig mindre aktiva i denna situation kanske skulle kunna medverka till en lösning av den låsta situation som för närvarande råder.

Anf. 31 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag förmodar att vi är ganska överens om Saddam Husseins roll. Problemet kärna är emellertid att det är vanliga människor som kommer i kläm. Även om det är fråga om multilaterala insatser måste varje nation anstränga sig till det yttersta för att hitta bra lösningar. Det är där som

passiviteten kommer in. Jag anser att regeringen skulle kunna göra ännu mer.

Jag återkom till frågan om dessa företag. För en stund sedan lämnade jag över ett pressklipp till en av regeringens sakkunniga. Där har jag hämtat min information om att det finns flera läkemedelsföretag i bl.a. Sverige som vägrar leverera läkemedel mot den betalning som de kan få. Det står i artikeln att det kan vara banker i Sverige som vägrar att lämna ut Iraks frysta medel. Detta framstår i artikeln som allvarligt. Regeringen borde undersöka saken närmare. Om det förhåller sig på detta sätt fungerar ju inte sanktionerna på det sätt som är avsett.

Det talas i artikeln även om att Irak har gjort ungefär 200 medicinska beställningar runt om i världen, men inga har resulterat i några mediciner, vilket låter bestickande. Detta leder naturligtvis till att civilbefolkningen kommer i kläm, och detta kan man som humanist aldrig acceptera. Därför menar jag att man vid diskussioner i FN måste pröva om det finns inslag i dessa sanktioner som kan justeras på ett sådant sätt att civilbefolkningen inte kommer i kläm lika mycket som nu – i kläm kommer den emellertid att komma så länge det finns sanktioner.

Jag tycker också att man måste göra det ännu lättare för Irak att sälja sin olja. En del av de villkor som man förknippar med detta är kanske väl hårda.

Därför tycker jag att det är viktigt att regeringen utnyttjar sina möjligheter att påverka utformningen av sanktionerna. Ett bra sätt är att tala med regeringens företrädare i FN som vi nu har i Jan Eliasson när det gäller det humanitära området och frågor om mänskliga rättigheter.

Vidare tror jag att det kunde vara bra att aktualisera vaktstyrkans samsättning och att man i allt större utsträckning använder sig av icke allierade för att delta i arbetet i Irak. Det är klart att USA:s inblandning inte gör situationen lättare. I stället gör den, i alla fall delvis, att det blir svårare att komma fram till en lösning av de här problemen.

Jag skulle alltså vilja ha svar på framställda frågor. Dessutom undrar jag när det gäller biståndet om man inte i ökad utsträckning måste inrikta sig på jordbrukssektorn för att verkligen åstadkomma hjälp till självhjälp.

Anf. 32 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Inte heller jag tror att vi har delade uppfattningar om Saddam Hussein. Om det vore så, skulle det ju vara förfärligt.

Jag vill med kraft understryka att vi inte bara får säga att han är en förskräcklig person och, som någon här sade, att problemets kärna är att civilbefolkningen kommer i kläm. Jag förstår precis vad som menas. Men problemets kärna är egentligen att Saddam Hussein sitter kvar. Det är ju detta som gör att hanteringen blir så ofantligt svår. Han vägrar ju, skulle jag vilja säga, att underordna sig, att acceptera, elementära krav från civilbefolkningens sida och varje form av uppgörelse med FN.

Ännu en gång vill jag framhålla att jag inte tror att vi har olika uppfattning om personen Saddam Hussein och hans terrorregemente.

Sedan vill jag upprepa att vi var medförslagsställare den 5 mars. Och jag vill gärna ha sagt att Sveriges regering framöver inte kommer att göra annat än att tillsammans med övriga nationer i FN försöka skärpa opinionstrycket.

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

Vi har en beredskap via de kanaler som står till buds för oss – jag ser gärna också nya kanaler, om sådana kan etableras – för att ytterligare hjälpa civilbefolkningen. Vi har inget annat önskemål. Från regeringens sida finns alltså beredskapen att accentuera, öka, hjälpen. Jag hoppas verkligen att den dagen är mycket nära förestående då vi kan göra en massiv insats för dessa arma människor.

Det som Berndt Ekholm tog upp med anledning av tidningsartikeln kan jag inte kommentera. Det finns all anledning att gräva utifrån den källan. Det kan ju finnas förklaringar i det avseendet som inte finns med i tidningsartikeln. Men jag vet inte hur det förhåller sig, och därför vill jag inte polemisera mot vad som stått i tidningen. Jag tackar ändå för att detta togs med här, så att vi fick kännedom om de här sakerna. Ännu en gång vill jag säga: Beredskap finns, och önskemål finns. Framöver – jag tror inte att den möjligheten står till buds i dag – är det säkert jordbrukssektorn som behöver bistånd.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 33 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag tror att vi nu närmar oss varandra. Vi är ju, självklart är det så, överens om att det är Saddam Hussein som måste ge vika. Det är ju på grund av Saddam Hussein som vi har dessa FN-sanktioner. Jag har inget emot en skärpning av trycket på Saddam Hussein och hans regim. Men vi måste hitta lösningar för att hjälpa civilbefolkningen.

Jag tar fasta på det som biståndsministern sade i sitt senaste inlägg, nämligen att det finns en beredskap om vi behöver göra ytterligare hjälpinsatser. Det behovet finns. Det är helt klart. Därför tror jag att det är bra om biståndsministern så snart som möjligt söker samråd i FN för att på något sätt bryta upp den stelbenta apparat som man nu har och försöker finna flexibla lösningar. Det måste rimligen vara möjligt.

Anf. 34 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag är ingen försvarare av Saddam Hussein. Att han skulle vägra varje form av uppgörelse med FN tror jag faktiskt inte är sant. Det spel som pågår här handlar naturligtvis om under vilka villkor som han vill ta emot bistånd. Det är klart att han, eftersom han har förlorat ett krig, är förödmjukad.

Precis som Karl-Erik Svartberg tycker jag att man skall inta en hård attityd. Men samtidigt måste den trots allt vara konstruktiv, så att människorna i Irak som lider så svårt får ett bättre liv – men bra kommer det inte att bli.

Att Irak obstruerar på olika sätt får inte hindra att vi söker alla möjligheter för att göra livet enklare för civilbefolkningen. Då är det viktigt att vi inte bara tänker på kurderna. Vi måste också komma ihåg att situationen i södra Irak är mycket svår.

Vidare tackar jag biståndsministern för det intresse som han visar för den aktuella tidningsartikeln, vilken jag överlämnar till biståndsministern. Då kan han studera den litet närmare och se om det finns någon sanning i de

lämnade uppgifterna. Om så är fallet, tycker jag att man på något sätt bör agera.

När det gäller sanktionernas utformning vill jag säga att dessa trots allt inte kan vara överordnade *alla* andra intressen. Sanktioner i FN:s regi skall rimligen vara så utformade att civilbefolkningen skonas så mycket som det över huvud taget är möjligt. Jag ifrågasätter om så är fallet just nu.

Det blir fråga om rätt mycket tillståndsgivning när man exempelvis skall ta in vissa försörjningsvaror för att underlätta uppbyggnaden av infrastrukturen. Denna tillståndsgivning är så byråkratisk att den i praktiken verkar förhinderande när det gäller att göra den nödvändiga uppbyggnaden i enlighet med sanktionerna. Det finns ju vissa lättnader i sanktionerna på den punkten. Det är viktigt att Sverige försöker verka för att tillståndsgivningen inte är onödigt byråkratisk. Men naturligtvis skall man försäkra sig om vissa grundläggande villkor, så att biståndet når dem som det är avsett för.

Jag har ju sagt att kurderna är mycket uppmärksammade. Ändå vill jag avslutningsvis säga att det är viktigt att FN-mandatet beträffande insatser för kurderna i norra Irak förlängs, dvs. att det gäller så länge kurderna behöver ett skydd.

Naturligtvis tycker jag att det är självklart att regeringen fortsätter att påtala brott mot de mänskliga rättigheterna, och det gäller för övrigt hela den här regionen.

Jag hoppas att denna debatt medför att biståndsministern, och för den delen också utrikesministern, gör sitt yttersta för att förbättra situationen för civilbefolkningen i bl.a. Irak.

Anf. 35 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag skall inte förlänga det här meningsutbytet ytterligare. Jag tror att vi är överens om det mesta.

Jag sade att Saddam Hussein förnekar varje uppgörelse med FN. Men det är klart att han inte gör det om man helt och hållet går hans väg. Hur det förhåller sig med hans vilja att förhandla med FN är dock allom bekant – den är, skulle jag vilja säga, plus minus noll. Jag tror att han gör sitt yttersta för att inte underordna sig det ringaste från FN:s sida. Det är det mest fatala och ödesmättade. Förhandlingar avbröts för inte så länge sedan i Wien, då man gjorde försök att åstadkomma något. Det är en obstruktion som saknar motstycke.

Jag påstår alltså att det har funnits öppningar. Hade Saddam Hussein visat ett intresse för att följa de resolutioner som finns och som vi här naturligtvis kan kritisera och ifrågasätta, tror jag att man i FN undan för undan hade varit benägen på ett helt annat sätt än man nu ansett vara möjligt att hjälpa civilbefolkningen.

Summan av kardemumman är att det finns all anledning att fortsätta med påtryckningar, och det finns all anledning för oss att göra vad vi kan för att hjälpa civilbefolkningen.

Den nämnda tidningsartikeln skall vi naturligtvis ta till oss och studera. Samtidigt vet vi att vi inte kan gå in och tvinga privata företag att sälja, vilka relationer och sammanhang det än handlar om. Det rör sig även där om opi-

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

nionsbildning. Det kan finnas transaktioner som inte är avklarade länderna emellan. Men jag vill säga att jag inte vet det.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1991/92:103 om hyreslagskommitténs förslag till ny hyreslag, m.m.

Anf. 36 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Hans Göran Franck har frågat statsrådet Bo Lundgren när regeringen avser att lägga fram förslag beträffande hyreslagskommitténs betänkande. Han har också frågat varför regeringen beslutade att lägga ned hyreslagskommittén och hur regeringen avser att lösa de problem som anges i kommitténs direktiv.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Hyreslagskommitténs betänkande Ny Hyreslag är nu ute på remiss. Remisstiden går ut den 25 maj. Därefter kommer betänkandet att på sedvanligt sätt bli föremål för beredning. En lagrådsremiss kan komma att beslutas under hösten.

Hyreslagskommitténs ordförande entledigades på egen begäran från sitt uppdrag den 1 december förra året. Samtidigt stod det klart att det fanns skäl att också göra en översyn av ett flertal hyresrättsliga frågor som låg utanför kommitténs uppdrag. Mot denna bakgrund bestämdes att översynen skall ske inom justitiedepartementet. Det är i dag för tidigt att gå in på frågor om hur regeringen avser att reformera den hyresrättsliga lagstiftningen. Det gäller också de frågor som den gamla regeringen tog upp i direktiven till hyreslagskommittén. Regeringen avser att ta ett samlat grepp på lagstiftningen sedan statens institut för byggnadsforskning i sommar har redovisat sitt uppdrag att utvärdera hyreslagstiftningens bruksvärdesregler.

Då Hans Göran Franck, som framställt interpellationen, anmält att han var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav andre vice talmannen att Magnus Persson fick delta i överläggningen i stället för interpellanten.

Anf. 37 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! På Hans Göran Francks vägnar får jag tacka för svaret på frågan.

Svaret som statsrådet serverade är inte kryddat med några nya rätter. Tvärtom andas svaret en inställning att man inom departementet vill betänka sig, som det så vackert heter, innan man ger svar på tal.

Herr talman! Den sittande regeringen har en framtoning av att allt oftare utestänga politiskt öppen insyn. Här fanns tidigare en kommitté med parlamentariker och experter som jobbade. Det var kommittén för översyn av hyreslagstiftningen, som nu har entledigats. Kommitténs ordförande ville sluta, men då borde man ha kunnat välja en annan ordförande och låta kommittén fortsätta sitt arbete. Nu väljer man en modell med departemental

översyn av frågan. Departementet och dess jurister kan i lugn och ro innanför slutna dörrar förbereda och föra de slutna rummens politik vidare, fritt från närmare insyn från politiker och konsumenter.

Varför väljer statsrådet och den nu sittande ministären det slutna rummets filosofi? En snabb och öppen reformering av hyreslagstiftningen borde var angelägen för alla, för statsrådet Reidunn Laurén och övriga regeringsledamöter i den borgerliga ministären.

Vad händer i dag ute i samhället? Besittningsskyddet berörs bl.a. På grund av regeringens förda politik drabbas tusentals hyresgäster av vräkning. Förra året var det mer än 5 000 vräkningar. Var finns smärtgränsen? Skall vräkningarna uppgå till 10 000 i år? Det är detta som kan bli konsekvensen av regeringens politik. Vilken garanti finns det, herr talman, för att man inom departementet arbetar vidare med de problem som angavs i direktiven?

Nu säger statsrådet att man avser att ta ett samlat grepp på hyreslagstiftningens område. Kommer man då att välja samma strategi som för Georg Danells mångomtalade utredning, med begränsad remisstid och ett minimalt antal remissinstanser, innan man på riksdagens bord lägger fram ett lagförslag som omfattar hyreslagstiftningen? Redan i dag borde statsrådet kunna ge ett besked om hur regeringen avser att förfara med den aviserade samlade hyreslagstiftningen. Kommer det att bli något förslag? Kommer ett eventuellt förslag att i god tid hinna remissbehandlas i en bred remissomgång? Det är många som ställer sig den frågan. Med den turbulens och det kaos som i dag råder på bostadsmarknaden bör rimligen statsrådet och regeringen ta sig en allvarlig funderare även på hyreslagstiftningens område. Man bör också påskynda arbetet med de här frågorna. Regeringen bär ändå ansvaret för att frågorna blir belysta och att förslag föreläggs riksdagen så snart som möjligt. Det är det vi väntar på.

Särskilt nöjd med svaret är jag inte. Nu är inte Hans Göran Franck här, men jag tror att han delar min uppfattning om det svar som jag har tagit emot här i riksdagen. Det skall bli intressant att höra vad statsrådet säger i den fortsatta debatten.

Anf. 38 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Eftersom jag var en av ledamöterna i 1989 års hyreslagskommitté vill jag utnyttja tillfället att delta i den här interpellationsdebatten. Men jag kommer att lägga mer allmänna synpunkter på hyreslagstiftningen. Jag vill försöka se problematiken ur gemene mans och allmänhetens synpunkt.

Hyreslagstiftningen är vi i stort sett alla berörda av. Det är därför viktigt att vi har en lagstiftning som är så lättillgänglig som möjligt. Den nuvarande hyreslagen har sitt ursprung i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Den lagen kom 1907. Hyresbestämmelserna har därefter ändrats vid en mängd tillfällen. De många ändringarna har efter hand minskat lagens överskådlighet. De nuvarande bestämmelserna i hyreslagen är både otympliga och svåröverskådliga. Även många fackmän upplever den nu gällande hyreslagen som svårtillgänglig. Det innebär att nuvarande hyreslag inte tillgodoser de krav som kan ställas på modern lagstiftning.

Riksdagens lagutskott framhöll under 1983/84 års riksmöte att hyresbe-

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Svar på
interpellationer*

stämmlerna var komplicerade och svåröverskådliga. Det gick några år innan den dåvarande socialdemokratiska regeringen tog tag i denna viktiga fråga och tillsatte en parlamentarisk utredning.

Nu är betänkandet ute på remiss. Som framgår av statsrådets svar går remisstiden ut den 25 maj. Jag tycker att det är riktigt med en mycket lång remisstid. De som skall få yttra sig i den här frågan bör ha tid att tränga igenom betänkandet. Därefter hoppas jag att departementet tar tag i frågan med stor kraft, så att regeringen kan presentera en proposition under nästa riksmöte, dvs. senast under vintern eller våren 1993. Jag hoppas att jag kan få ett besked av statsrådet huruvida detta är en tidsplan som sammanfaller med statsrådets ambitioner.

När det gäller de andra problem som Hans Göran Franck har tagit upp i sin interpellation delar jag helt statsrådets uppfattning att översynen av dessa frågor kan ske inom justitiedepartementet eller i annat sammanhang.

Anf. 39 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Herr talman! Jag vill börja med att svara på de frågor som Magnus Persson har ställt. Inledningsvis vill jag säga att vi inte har bestämt oss för i vilka former översynen inom justitiedepartementet skall ske. Det kan eventuellt bli så att den utmynnar i en ny utredning om någon av de frågor som har aktualiserats i översynen.

Vad detta innebär är egentligen ingenting mer eller mindre än att vi inom departementet tänker ta oss en ordentlig funderare på hela hyresrättslagstiftningen. Som sades här tidigare vill vi också se resultatet av utvärderingen av bruksvärdessystemet. Detta tillsammans med de remissvar som kommer in med anledning av hyreslagskommitténs betänkande ger oss en bra grund för att arbeta vidare med frågorna.

Jag tycker för min del att detta är ett uttryck för en mycket ansvarsfull behandling från regeringens sida av dessa viktiga frågor. Jag kan lugna såväl Magnus Persson som Birger Andersson med att regeringen avser att ta sig an dessa frågor med stor kraft.

Jag tackar särskilt Birger Andersson för hans synpunkter och vill återigen säga att vi utgår från att förslag skall kunna läggas fram för riksdagen förhoppningsvis under våren 1993.

Anf. 40 MAGNUS PERSSON (s):

Fru talman! Birger Andersson verkar lättad över att han blivit entledigad från en kommitté, vilket förvånar mig storligen. Jag vet inte om kommittén var så krånglig, så att ni inte kom någon vart. Annars är det ett anmärkningsvärt inlägg, bortsett från de allmänna synpunkter som framförts.

Till statsrådet vill jag säga att vi inte är särskilt nöjda med denna de dunkla dörrarnas politik som ni för. Vi menar att en parlamentarisk utredning, så bred som möjligt, bättre speglar den politiska atmosfären i kammaren och i samhällsdebatten. Dessutom fanns det experter i kommittén som representerade alltifrån fastighetsägare till hantverkare och hyresgäster.

Man bör ta sig en allvarig funderare på departementsnivå. Det gäller samtliga statsråd. Justitieministern har en central roll. Jag tycker att man

kanske bör välja en mer öppen politik för framtida lagförslag, som så småningom landar på riksdagens bord.

Det brådskar. Statsrådet bör mycket snart bestämma sig. Om man på grundval av materialet skall välja en kommitté, bör den tillsättas så snart som möjligt. Frågan om hyreslagstiftningen har dragits i både vått och torrt. Inte minst fastighetsspekulationen som nu pågår, där vi dagligen möter konkurser och nya ägare till fastigheter, är en del av detta frågekomplex.

Skynda på med både tidplan och medarbetare, och vandra vidare! Kom gärna med ett förslag så snart som möjligt till riksdagen. Det är vad vi behöver för att få en bättre tingens ordning när det gäller fastighetssidan och dessa frågor.

Anf. 41 BIRGER ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag vill först kommentera Magnus Perssons synpunkter på att jag skulle känna mig lättad över att bli entledigad från kommittén. Det var inte alls så. Vi har jobbat intensivt i kommittén. Vi har kommit med ett betänkande som nu är ute på remiss. Jag kan tala om för Magnus Persson att kommittén tillsattes i november 1989, och betänkandet kom i november 1991. Det handlar inte om hur länge man arbetar i en kommitté, utan hur intensivt man jobbar. Jag vill gärna understryka det.

Jag nämnde i mitt tidigare inlägg att jag är överens med statsrådet om att de problem som återstår borde kunna lösas inom justitiedepartementet eller i något annat sammanhang. Jag är också glad över att statsrådet gav ett löfte att det skall komma en proposition senast under vintern/våren 1993, en proposition som bygger på 1989 års hyreskommittés betänkande. Då tar man givetvis vederbörlig hänsyn till inkomna remissvar. Jag är tacksam för detta svar.

Anf. 42 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Fru talman! Till Magnus Persson vill jag säga att jag kan ställa ut garantier för att ett kommande lagförslag kommer att bli väl genomarbetat, väl genomtänkt och väl ventilerat i kammaren och av de intressen som gör sig gällande på detta område.

Jag anser att detta är mycket viktiga frågor, som jag har sagt förut. Man skall, Magnus Persson, skynda med en viss eftertanke när man närmar sig dessa frågor. Det innebär inte att vi tänker dra benen efter oss. Jag inser naturligtvis att det brådskar.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1991/92:131 till trafikutskottet

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

Svar på
interpellationer

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 14.05 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.30.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

7 § Aktuell debatt: Regeringens livsmedelspolitik

Anf. 43 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Det är Vänsterpartiet som har begärt den här debatten om livsmedelspolitik. Vi har gjort det därför att livsmedelspolitiken är så viktig. Det handlar ju om allas vårt dagliga bröd. Vi är mycket glada att talmannen har beviljat vår begäran om en debatt.

Livsmedelspolitiken som handlar om allas vårt dagliga bröd är alltså ett konsumentintresse. Men det är naturligtvis också ett producentintresse. Det handlar ju om en näring, modernäringen. Vår avsikt när vi begärde den här debatten var att den framför allt skulle handla om det som ligger mellan konsumenterna och producenterna, förädlingsleden, distributionen och handeln.

Den utlösande faktorn till att vi begärde den här debatten var de prishöjningar som Arla gick ut med i ett ekonomiskt läge när andra aktörer tvingas hålla tillbaka sina krav på kostnadskompensationer. För löntagarna gäller ju Rehnbergsavtal, om man nu över huvud taget har ett arbete i denna tid av ökad arbetslöshet. I ett sådant läge gick alltså Arla ut med sina prishöjningar. Det här försöket omintetgjordes därför att man möttes av en mycket stark folklig opinion, och det var bra.

Men det ställer samtidigt några av de stora problem som vi står inför på livsmedelspolitikens område i blyxtbelysning. Vad skall hända nästa gång som Arla, eller någon annan aktör inom dessa monopoliserade förädlingsled, på nytt går ut och talar om att man tänker höja priserna? Hur skall man kunna hävda konsumenternas intressen när vi går från den tidigare reglerade administrativa prissättningen till en friare prissättning? Där existerar det i verkligheten inte någon reell konkurrens som gör det möjligt för konsumenten att välja bort den aktör som höjer sina priser. Där är man i stort sett utlämnad till en eller några få aktörer som dessutom samordnar sitt agerande.

Det är den frågan som vi framför allt tycker är viktig att få belyst. Vi hoppas att jordbruksministern i dag skall tala om hur regeringen ser på dessa

problem. Jag tror att vi är många som har känt förvåning och ökat missnöje över att regeringens intresse för den fortsatta livsmedelspolitiken har varit så lamt.

När riksdagen fattade sitt beslut om en ny livsmedelspolitik fokuserades intresset på primärproducenterna. Men faktum är att det är av avgörande betydelse även för jordbrukarna hur förädlingsleden klarar sin omställning från monopol och reglering till en friare marknad med lyhördhet för både konsumenter och producenter. Det svenska jordbrukets framtid avgörs i mycket hög grad av hur förädlingsleden klarar sin del av omställningen. Det är hög tid att diskussionen fokuseras på det.

Vi hoppas därför att regeringen via jordbruksministern i dag skall ha några svar på dessa angelägna frågor, liksom på frågan hur vi skall värna den höga livsmedelskvaliteten när vi går mot en tid av ökad internationell handel.

Anf. 44 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Debatten i dag har begärts med anledning av "de utmanande prishöjningar på mejeriprodukter som mejeriindustrin har företagit under de senaste veckorna". De här prishöjningarna uteblev dock, men debatten har vi kvar. Det kan väl vara bra. Jag vill gärna beröra detta med livsmedelspriserna i Sverige.

För det första skulle jag vilja hävda att livsmedelspriserna inte längre är dramatiskt höga. En jämförelse visar, och det finns många jämförelser man kan göra, att livsmedel i dag tar upp en mindre andel av den totala konsumtionen än för tio eller tjugio år sedan. År 1990 var andelen 15,9 % och 1970 var den 21,4 %.

För det andra kan jag konstatera att livsmedelspriserna låg stilla under 1991, om man tar hänsyn till borttagandet av mjölksubventionerna, medan den totala prisutvecklingen, dvs. utvecklingen av konsumentprisindex, innebar en höjning med 8,1 %.

För det tredje kan jag konstatera att livsmedelspriserna fortsatt att ligga stilla under 1992. De har t.o.m.sjunkit med en tiondels procent.

Frågan om matpriserna är naturligtvis en stor fråga för många människor, precis som Annika Åhnberg påpekar. Det var också just därför som regeringen, på Centrerns initiativ, genomdrev en momssänkning på livsmedel. Den genomförda momssänkningen kommer framför allt låginkomsttagare till del.

Enligt en priskommission som arbetar under civildepartementet har matpriserna sjunkit med 4,9 % sedan årsskiftet. Momssänkningen har alltså haft avsedd effekt trots att några mejerier försökt att höja priserna och att Pripps enligt tidningsuppgifter aviserat prishöjningar. Vi kan därmed också konstatera att priserna på livsmedel inte längre är det stora problem som det har varit tidigare.

Jag skall strax återkomma till den avreglering av jordbruket som pågår, men jag vill redan nu säga att avregleringen syftar till att låta konsumenter och producenter mötas på en fri inhemsk marknad. Det är där priset sätts. Det är inte här i kammaren eller hos någon myndighet. Därför tror jag att såväl producenter som konsumenter måste vänja sig vid att prissättningen sker just på detta sätt. Ingen, vare sig mejerier eller butiker, kan komma och

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Aktuell debatt:
Regeringens
livsmedelspolitik*

gömma sig bakom politiker när det gäller prissättningen på enskilda produkter.

Dagens jordbrukspolitiska situation präglas i allt högre grad av internationella förhållanden som Sverige som en liten nation inte kan påverka i så hög utsträckning. I de pågående GATT-förhandlingarna är jordbruket det stora stridsämnet. Inom EG pågår diskussioner om hur en ny gemensam jordbrukspolitik bör utformas.

Jag och den övriga regeringen hoppas att en GATT-överenskommelse skall kunna uppnås. Om förhandlingarna havererar kommer det att försvåra en uppgång i den lågkonjunktur som hela världen befinner sig i. Detta skulle i sin tur också kraftigt begränsa möjligheterna för jordbruket att förbättra sin ekonomiska situation. En överenskommelse om ett avtal kommer att leda till att gränsskydden sänks i alla länder. Vid dessa sänkningar utgår man från gränsskyddsnivån 1986–1988. Højningar och sänkningar efter den tidpunkten har ingen betydelse.

Regeringen verkar också för att Sverige skall bli medlem i EG. Det slutliga avgörandet ligger förstas hos det svenska folket. En folkomröstning avgör frågan. Enligt tidtabellen skall medlemsförhandlingar startas till hösten. Förhandlingarna på jordbruksområdet blir omfattande, och eftersom man inom EG kommer att ändra sin jordbrukspolitik samtidigt med förhandlingarna kan de också bli komplicerade. Därför är det svårt att anpassa politiken redan våren 1992 till en politik som kommer att förändras.

Vissa element kommer dock med stor säkerhet att finnas kvar inom EG. Det är sådana saker som interventionspriser, exportstöd och direktstöd i någon form. Med anledning av denna kunskap kan det vara möjligt att relativt snabbt göra vissa förändringar, kanske redan i år.

Regeringen tillsatte i höstas en omställningskommission med uppgift att stämna av det livsmedelspolitiska beslutet. Kommissionen kommer mycket noga att följa utvecklingen inom EG och lämna förslag till förändringar av den svenska livsmedelspolitiken. En första rapport från kommissionen väntas i början av hösten.

Det nu gällande livsmedelspolitiska beslutet togs av riksdagen 1990. Beslutet kan beskrivas som en intern avreglering inom ett bevarat gränsskydd. Under en femårig övergångsperiod trappas de statliga åtagandena ner och regleringarna fasas ut. Jordbrukarna stöds ekonomiskt att lägga om produktionen så att överskott inte uppkommer.

Avregleringen syftar till att föra ut jordbruket på marknaden, så att konsumenternas efterfrågan skall styra vad som produceras. Hela omläggningen av politiken skall ske under socialt acceptabla former.

Det är viktigt att konstatera att det beslut som riksdagen fattade på viktiga punkter skilde sig från den dåvarande regeringens proposition och den livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag, som föregick propositionen. Den prispress som den livsmedelspolitiska arbetsgruppen förordade byttes till ett system där jordbruket uppmuntras till att ställa om till annan produktion än livsmedel.

Frågan om gränsskydd behandlades i 1990 års livsmedelspolitiska beslut. Jordbruksutskottet anförde då följande angående gränsskyddet:

”Ett gränsskydd i form av rörliga införselavgifter skall bibehållas i avvak-

tan på resultatet av GATT-förhandlingarna. Frågan om förändringar av gränsskyddet, såväl tekniskt som nivåmässigt, bör avgöras i den takt som en kommande överenskommelse i GATT anger. En nordisk utgångspunkt är härvid att sänkningar skall göras i reala termer, varvid tidigare sänkningar från år 1986 får tillgodoräknas. Utskottet vill understryka att någon ensidig neddragning eller förändring i övrigt av gränsskyddet för Sveriges del inte bör komma i fråga."

Detta beslut i riksdagen i juni 1990 gäller naturligtvis fortfarande och bör vara utgångspunkten för regeringens och riksdagens arbete. En ensidig sänkning eller ett borttagande av gränsskyddet i Sverige skulle bara leda till en stor import av livsmedel och skulle snabbt slå ut svenskt jordbruk. Det vore intressant att här också belysa problemet ur kvalitetssynpunkt, men jag kan kanske återkomma till det i ett senare anförande.

Regeringen har i stället i regeringsförklaringen slagit fast att syftet är att Sverige vid inträdet i EG skall ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring. Detta innebär att vi successivt skall dels anpassa oss till EG:s jordbrukspolitik, dels följa de internationella åtaganden som vi gör inom GATT och Uruguayrundan.

Fru talman! Min inställning är fortfarande att omställningen av jordbrukspolitiken och omställningen av åkermarken skall fullföljas. Omställningen har en bred parlamentarisk förankring och är nödvändig för att förbättra jordbruksnäringens situation.

I juni i år hålls den stora FN-konferensen för miljö och utveckling i Rio de Janeiro. Sverige kan göra mycket i detta och andra internationella fora, men vi bör också börja i vårt eget land. Låt oss använda den åkerareal vi har, ca 7 % av landarealen, till att odla antingen livsmedel eller andra råvaror. Genom att utnyttja åkermark till att producera dels livsmedel, dels råvaror till energi- och industriändamål kan vi använda jordbruket som en resurs i miljöarbetet, och vi kan dessutom bevara det levande kulturlandskapet.

Anf. 45 ANNICA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Först en liten sakupplysning till jordbruksministern, som alldeles i inledningen av sitt anförande sade att moms sänktes på initiativ av centern. Det var säkert bara en liten felsägning, för jordbruksministern vet naturligtvis lika väl som alla andra att vänsterpartiet är det parti som längst och mest ihärdigt har drivit kravet på sänkt moms på maten.

Sedan kan jag konstatera att jordbruksministern i sitt anförande ganska omedelbart gled över till att göra det hela till en mycket traditionell jordbrukspolitisk debatt, utifrån producentperspektivet. Det var inte riktigt vad vi hade avsett när vi begärde den här aktuella debatten, utan vår ambition var att fokusera den på förädlingsleden, på livsmedelsindustrin och på konsumentperspektivet.

Jordbruksministern sade också att när vi nu avreglerar skall det inte längre vara samhället som lägger sig i och sätter priserna utan det skall göras av aktörerna på marknaderna. Men problemet är ju att det finns ingen fri marknad här. Förmodligen vet alla att marknadsekonomin i teorin skiljer sig från den i praktiken. I teorin är den ju underordnad konsumentens krav och önskemål, men i praktiken finns det en lång rad s.k. marknadsinperfektioner.

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Aktuell debatt:
Regeringens
livsmedelspolitik*

Det finns mycket som marknaden inte tar hänsyn till. Konkurrensen fungerar inte.

När man dessutom har en näring som sedan länge är mycket starkt monopoliserad, blir det ännu mycket svårare att få det att fungera ur konsumentens perspektiv, och det är det problemet som vi står inför.

Vad skall vi göra nästa gång Arla eller någon annan begär att få höja priserna? Vad tänker sig regeringen att använda för redskap? Det måste finnas ett samhälleligt ansvar så länge den här marknaden ser ut som den gör.

Jag skulle vilja påminna om den debatt som fördes före valet om det svenska gränsskyddet, som då gjordes till ett slagträ i den politiska debatten. Højningen av gränsskyddet var en konsekvens av det livsmedelspolitiska beslutet som riksdagen fattade 1990. Avsikten var att tvinga förädlingsleden till att effektivisera sin del av verksamheten, men i den politiska debatten före valet påstods den här gränsskyddsjusteringen, framför allt av lantbrukskooperationen, vara ett slag mot primärproducenterna. Man sade att den skulle leda till att priserna till bonden måste sänkas och att det svenska jordbruket skulle slås ut.

Man sänkte också mycket riktigt avräkningspriserna till bönderna före valet, men efter valet höjde man dem igen, fast gränsskyddsjusteringen låg kvar.

Nu kommer den nya borgerliga regeringen med en proposition till riksdagen där man talar om att man inte har för avsikt att höja gränsskyddet, vilket man före valet lovade att göra. De utredningar som jordbruksverket har gjort ger heller inget belägg för att gränsskyddsjusteringen pressat fram lägre priser till producenterna.

Det förvånar mig, måste jag säga, även om det inte riktigt hör hit, att jag inte behöver plöja mig fram genom en granskning utanför riksdagen, och det förvånar mig att LRF inte passar på att återanvända affischerna och plakaten som kom till användning före valet.

Men vad jag vill komma fram till är detta: I propositionen föreslår regeringen att högstprissättningen på mjölk skall tas bort, dvs. priset skall inte behöva ligga under ett tak, utan mejerierna skall få höja priserna. Man säger då också att detta kräver en skärpt konkurrensövervakning ur konsumentperspektiv, och jag delar verkligen den uppfattningen.

Så säger regeringen att med denna skärpta konkurrensövervakning kommer det att bli möjligt att vidta åtgärder. Då vill jag veta: Vad är det för åtgärder regeringen avser att vidta? Har man några andra åtgärder att ta till än en fortsatt sänkning av gränsskyddet? De frågorna skulle jag vilja ha svar på.

Jag skulle också vilja ha svar på frågan: Vad skall hända, sett ur producentperspektiv? Det kan inte vara särskilt lätt att vara mjölkbonde och försöka hitta en ny avsättning för det man producerar, när man har leveransplikt till ett visst mejeri, när man blir förhindrad att satsa på något nytt, t.ex. försöka göra glass av sin mjölk, som jag såg att någon bonde försökte.

Hur tänker regeringen agera för att det över huvud taget skall bli möjligt för nya aktörer att komma in på den här marknaden? Vi ser från Vänsterpartiets sida som mycket viktigt att man stimulerar till ökad, gärna småskalig, produktion här i landet. Annars blir det enda sättet att öka konkurrensen att man ökar importen mycket kraftigt.

Vi tycker att det är beklagligt att regeringen inte har någon som helst strategi för att på något annat sätt öka utbudet och få in flera aktörer på den här marknaden. Det är den typen av diskussion som vi skulle vilja föra, därför att ur producentperspektiv är situationen den att möjligheterna att klara den ökade internationaliseringen står och faller med att man också får en förädlingsindustri som är lyhörd för vad marknaden, alltså konsumenterna, begär och som kan se till att vara den förmedlande länken mellan producenter och konsumenter.

Sist men inte minst måste jag beröra frågan om livsmedlens kvalitet, för det är så oerhört viktigt ur konsumentperspektiv att man kan ställa höga krav på kvaliteten. Det finns nu t.ex. metoder att kontrollera om livsmedel är bestrålade. Vi tillåter inte bestrålade livsmedel i Sverige. Man gör det inte heller i Finland.

Inom EG finns inga gemensamma regler. Tyskland tillåter t.ex. inte bestrålning.

Vad gör Sverige för att i internationella sammanhang hävda de svenska kraven och se till att andra länder också vidtar dessa viktiga åtgärder? Vad gör Sverige för att konsumenterna skall ha rätt att veta varifrån livsmedlen kommer, t.ex. att kött som är producerat någon annanstans än i Sverige också är märkt med korrekt ursprungsland?

Jag hoppades att jordbruksministern skulle ge svar på sådana frågor – men chansen finns ju ännu.

Anf. 46 ÅKE SELBERG (s):

Fru talman! Livsmedelspolitiken, dvs. hur livsmedel tillverkas, hur uppfödning sker osv., är alltid ett aktuellt ämne att debattera.

Frågan om priserna på livsmedel blir bara viktigare för var dag alltefter- som utrymmet för många konsumenter krymper och de i övrigt kan ha en besvärlig ekonomisk situation.

Jag tycker att det är bra att vi håller debatten levande. Det här är ett viktigt ämne att debattera.

Målen för den livsmedelspolitiska reformen, som beslutades av riksdagen, var att ge bönderna samma ställning som övriga småföretagare. Samtidigt skulle konsumenterna ges goda möjligheter att välja livsmedel ur ett varierat utbud. Producenterna av livsmedel skulle få möjlighet att lyssna till konsumenterna. Inte enbart prisregleringar skulle avgöra vad som skulle vara lönsamt att producera.

Vi socialdemokrater är bestämda i vår uppfattning att reformen skall fullföljas för producenternas, dvs. böndernas, skull, men också naturligtvis för konsumenternas skull.

Den tvekan som jordbruksministern ibland har visat inger inte det bästa förtroendet. Bönderna känner sig inte säkra nog att våga satsa. I tidningen Land framgår det tydligt att bönderna känner stor oro. Även Bo Dockered är en av kritikerna. Han var ju en av regeringens främsta tillskyndare vid höstens val.

För konsumenternas skull är det viktigt att regeringens avsikt med omställningen framgår tydligt. Här handlar det om utbud av livsmedel och inte minst priser på livsmedel. Den prishöjning som Arla genomförde härom-

veckan på produkter som inte utsatts för konkurrens visar tydligt att jordbruksministern har skapat en viss osäkerhet för livsmedelsindustrin.

Tidigare diskussioner om att beslutet angående gränsskyddet måste justeras vid ett inträde i EG inger livsmedelsindustrin vissa förhoppningar om att regleringar kan återinföras. Därför tog Arla första bästa tillfälle att höja priserna – naturligtvis på varor som inte är utsatta för konkurrens. På så sätt försökte man att in-teckna ett utrymme för sänkta konsumentpriser som uppkommit bl.a. genom sänkningen av moms på livsmedel. Socialdemokraterna förberedde faktiskt en momssänkning före valet. Efter högljudda protester från bl.a. konsumenterna återställde Arla priserna.

Vad som oroar är att Arlas VD har angivit att skälet till att Arla drog tillbaka beslutet om prishöjningen var protester från konsumenterna men också påtryckningar från politiker. Man lät också förstå att nu skulle överläggningar ske med regeringen om det intäktsbortfall som bönderna drabbats av.

Har regeringen gjort några utfästelser gentemot Arla att det skall ske en kompensation över skattsedeln eller på annat sätt för de prishöjningar som inte kunde genomföras? Det vore välgörande med ett klarläggande på den punkten i dag.

Jag anser självklart att mjölkproducenterna skall ha en acceptabel betalning för sina produkter. Det råder inga tvivel om det. De måste ha möjlighet att leva och existera på sina företag. Men det är också viktigt att industrin kan ta det ansvar som ankommer på industrin att ta.

Jag vill avslutningsvis ställa en fråga till jordbruksministern som rör innehållet i den proposition som antligen lagts på riksdagens bord. Frågan gäller det s.k. kobidraget. Inga pengar föreslås bli anslagna i avvaktan på resultatet av GATT-förhandlingarna. Jordbruksministern säger sig inte vara beredd att nu ta ställning till stödets utformning. Men några tankar måste väl ändå finnas? Hur tänker man sig övergången från kobidraget till att det skall ske en avsättning, och att ersättningen skall ingå i priserna för bondens produktion?

Anf. 47 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Vi vet att fri konkurrens är den viktigaste förutsättningen för bättre produkter och sänkta matpriser. Kostnadsläget på våra livsmedel påverkas främst av bestämmelser och regler inom jordbrukskooperationen – och av distributionen inom livsmedelshandeln, dvs. de som agerar där.

Ser vi på den ineffektiva konkurrenssituationen inom bondekooperationen, präglas den dels av jordbrukarens bundenhet till sin mejeriförening, dels av den geografiska marknadsuppdelningen några få mejeriföreningar emellan.

Ser vi på den enskilda jordbrukaren får han t.ex. inte leverera sin mjölk till den granne som skulle vilja tillverka ost. Mjölken måste först till mejeriet och därifrån med kostnadspåslag levereras tillbaka till den osttillverkande grannen.

Ett annat exempel på problem är Dörrödsbondens mjölkförsäljning med direktleveranser av fetare mjölk till butiken. Vi känner alla väl till att mjölken till slut fick benämnas kattmjölk för att över huvud taget få säljas.

Än värre är kanske monopolsituationen när det gäller den totala mjölk-

distributionen i Sverige med en överenskommen marknadsuppdelning mellan få konkurrerande mejeriföreningar.

Aja, baja den förening som stör mönstret för den stora dominanten Arla. Här skall ni få höra hur det kan gå för en progressiv liten mejeriförening. Föreningen hade så fin grädde att någon butik inom Arlas marknadsområde ville ha just den grädden. Och vad hände? Jo, den lilla mejeriföreningens största köpare av mjölkpulver, Cloetta, fick då plötsligt en prisdumpande offert från Arla. Men om den lilla mejeriföreningen slutade leverera sin goda grädde till Arlas kund, skulle Arla dra tillbaka sin offert till Cloetta. Den affären var alltför stor och viktig för den lilla mejeriföreningen, som då var tvungen att krypa till korset.

Jag utgår från att jordbruksministern aktivt kommer att bevaka den nya konkurrenslagstiftningens tillämpning inom den viktiga jordbruksnäringen.

Betydelsen av jordbruksministerns och regeringens fortsatta hantering av jordbrukspolitiken kan inte nog understrykas i detta sammanhang, då vi talar om livsmedelspolitiken. Visste ni att 60 % av den totala svenska livsmedelskonsumtionen påverkas av jordbruksregleringarna och priserna?

En statlig utredning kring det här, presenterad i början av förra året, konstaterade att subventioner och avgifter kring jordbruksprodukter då kostade ett fyrapersonershushåll ca 6 500 kr. per år, vilket motsvarar 17 % prishöjning på de livsmedel som vi köper under ett år. Det talar för att det är angeläget med en så snabb avveckling av det gamla systemet som möjligt.

Det skulle naturligtvis också vara intressant att i dag uppdatera de här kostnaderna mot bakgrund av vad jordbruksministern har att säga om den fortsatta utvecklingen med anknytning till EG.

Den andra viktiga faktorn i livsmedelspolitiken är, som Annika Åhnberg var inne på, konkurrensutvecklingen med anknytning till tillverkare, grossister och butiker. Som konsument har jag fram till i dag kunnat uppleva oförklarliga prisskillnader mellan en rad dagligvaror här i Sverige jämfört med andra länder i vår närhet.

Följ med! I Sverige kostar ett kilo Barilla spaghetti mer än dubbelt så mycket som i Frankrike. Samma stora prisskillnad är det i och för sig på en enkel förpackning Melittafilter. Och så var det de svenska skorporna, som i Paris kostar 30 kr. per påse och här hemma 50 kr. För att inte tala om köttet: tre fina tournedoser för 60 kr. i butik i Frankrike. Vad de skulle kosta i Sverige vågar jag inte tänka på.

Att en resa över sundet till Danmark betalar sig vet vi. Redan köper Syd-sverige, enkannerligen då Skåne, 10 % av all mat i Danmark enligt en alldeles färsk undersökning som ICA har gjort. Det motsvarar inköp för 1,2 miljarder. Och då skall vi veta att danskarna ändå betalar sin moms på livsmedel – 22 %. Länder som har billigare mat har också ett annat konkurrens-tryck än vad vi har i Sverige.

Den nya PBL-lagstiftningen med ikraftträdande före sommaren är ett första viktigt steg för en fri etablering av lågprisbutiker, som nu inte kan stoppas av ICA- och KF-intressenterna inom kommunerna. I dag svarar lågprisbutikerna för en marginell marknadsandel, kanske 5 % av 150 miljarder. Här kommer vi att se fram emot ett genombrott, en strukturförändring motsvarande självbetjäningen på 1950-talet.

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Aktuell debatt:
Regeringens
livsmedelspolitik*

Så avslutningsvis en rak fråga till jordbruksministern: Förklara för mig och svenska folket varför ett kilo vitt formbröd kostar 30 kr. i Sverige men bara 10 kr. i Danmark! Vad tänker jordbruksministern göra åt det och när?
(Applåder)

Anf. 48 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Fru talman! Det känns att man bör göra ett inlägg – det är mycken okunskap som blottas i en sådan här debatt.

Arlas prishöjningar är ju här på tapeten mycket intensivt. Det är faktiskt så att företaget inte har höjt sina priser sedan 1989 – trots höjda löner och höjda kostnader, som alla företag dras med. Dessutom pressas bönderna, mjölkproducenterna, av omställningspolitikens pressade priser.

Ett kooperativt företag kan då antingen ta ut högre priser, sänka priserna till sina medlemmar eller rationalisera. Det pågår en mycket intensiv rationalisering inom Kooperationen. Man är medveten om att vissa priser i dag ligger 25 – 30 % över motsvarande priser inom EG. Detta leder till att man pressar ned produktionen och lägger ned mejerier och andra företag. Detta kommer – det skall vi ha klart för oss – att leda till att arbetstillfällen flyttas utanför Sveriges gränser, eftersom man drar ned på kapaciteten. Huruvida livsmedel tillverkas i Sverige eller inte är kanske också någonting som riksdagens ledamöter borde intressera sig för.

Det är i dag inom mejeriindustrin också fritt fram för små företag att gå in och producera. Det är också fritt fram för mejeriföretagen att gå över gränserna och konkurrera. Den strikta monopolsituation som har rått tidigare finns inte längre. Det borde man känna till i kammaren.

Problemet är att den lönsamhetsmarginal som man normalt vill ha i ett företagande för att gå in på marknaden inte finns. Det är därför konkurrensen kanske uteblir eller i varje fall inte kommer till stånd i den takt som vi egentligen skulle vilja se. Men möjligheten till konkurrens finns. Det är möjligt för både de små och de stora att gå över gränserna. – Jag tror att det är viktigt att vi har det perspektivet klart för oss i debatten. Tack!

Anf. 49 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! När jag lyssnade till en del av inläggen i den här debatten fick jag nästan ett intryck av att man inte är medveten om att vi redan 1990 beslutade om en avreglering av det svenska jordbruket och att vi har ansökt om medlemskap i EG. Om vi blir medlemmar – och det tror jag att vi blir – innebär det att vi redan om några år kommer att få del av EG:s gemensamma jordbrukspolitik. Det är viktigt att upplysa bl.a. Åke Selberg om det. Vidare har vi antagit en ny konkurrenslagstiftning för livsmedelsområdet och förbereder en heltäckande konkurrenslagstiftning för alla områden.

Jag vill gärna också säga till Åke Selberg att jag svarade på de viktigaste av hans frågor redan i min inledning, så de hade aldrig behövt ställas. Jag sade nämligen att det inte är här i kammaren eller i några myndigheter som man nu sätter priserna, utan priserna skall sättas på marknaden. Exemplet från de gångna veckorna visar att det i varje fall finns ett opinionstryck som gör att det inte är så lätt att höja priserna.

Dessutom har vi från regeringens sida understrukit att de prisvårdande

myndigheterna skall ha ett öga på det här – det är uppenbart att konkurrensen är mindre här än på andra områden, men den blir större när vi blir medlemmar i EG. Det handlar om SPK, det handlar om konsumentberedningen, som sorterar under jordbruksdepartementet, och det handlar om priskommissionen under civildepartementet, för att ta några exempel.

När det gäller frågan från Selberg om kobidraget är mitt svar det som står i propositionen. Vi vet alltså ännu inte så mycket om GATT-avtalet. Vi har ett förslag i det s.k. Dunkelpappret – vi vet inte när det beslutas, vi vet inte hur det beslutas. Vad man kan säga är att ersättningen till jordbruket under överskådlig tid sannolikt kommer att betalas i någon kombination av priser och direktstöd, men det vore fel av mig att i dag gå in på detaljer om detta.

Det finns ju en del saker som Annika Åhnberg och jag är överens om. Så har det t.ex. varit med momssänkningen på livsmedel. Men det är ju ändå ett faktum att Annika Åhnberg inte har varit med och drivit den frågan i regeringsarbetet – det har vi i Centern gjort, och det är en viss skillnad; det tycker jag är värt att framhålla.

För att gå vidare och försöka svara på de frågor som Annika Åhnberg ställde vill jag säga att det naturligtvis är så att det i dag inte finns några formella hinder att starta mindre livsmedelsproduktion, att förädla och sälja och att konkurrera över de gränser som tidigare fanns. Vad det handlar om är att det här är ett kulturskifte inom hela jordbruksproduktionen och livsmedelsindustrin som det tar litet tid att åstadkomma. Men jag tror att vi från riksdagens sida och från de olika politiska partiernas sida har medverkat till att det nu är på väg och kommer att leda till fördelar för konsumenten framöver och i det sammanhanget också till nya möjligheter för jordbrukarna.

När det gäller frågan om högstprisets avskaffande på mjölk vill jag gärna säga att det är en bit som är kvar av det gamla regleringssystemet och som är kopplad till prisutjämnningssystemet för mjölk.

Prisutjämnningssystemet avskaffas nu successivt fram till år 1995. I och med det tar man bort den här typen av ordningar. Högstpriset avskaffas bl.a. därför att vi var medvetna om – en utredning visade på detta – att det när vi tar bort en del andra regleringar behövs en möjlighet att variera priset, t.ex. där som intransportkostnaderna är stora. Från NO och SPK har det kommit förslag. När utredningen föreslog att man skulle ta bort regleringen i Norrland, sade vi att man skall ta bort den i hela landet. Jag tror att det är viktigt att göra det. Det är dock kopplat till att vi känner vårt ansvar att kolla det här med de prisvårdande myndigheterna.

Frågan om gränsskyddet leder naturligtvis alltid till en intressant diskussion. Det finns olika synpunkter på detta. Jag har haft frågan uppe i kammaren väldigt många gånger. I mitt inledningsanförande citerade jag det beslut som riksdagen fattade 1990, som klart slår fast att man från svensk sida inte skall göra några ensidiga sänkningar. Det är fortfarande den ståndpunkt jag har. Samtidigt är det naturligtvis inte helt enkelt – åtminstone inte under pågående GATT-förhandlingar – att genomföra höjningar.

Det är riktigt som Annika Åhnberg sade att den undersökning som vi lät göra på jordbruksverket visar att man inte hade fått några negativa effekter fram till slutet av förra året av den sänkning som den förra regeringen

gjorde. Men det är klart att det sänker den nivå som går att ta ut, och det kan få effekter för jordbrukaren.

Jag svarar gärna på frågan om livsmedelskvalitet. Det handlar om att kunna garantera att det är svenska produkter där djuren är uppfödda på ett djurvänligt sätt med djurvänliga produktionsmetoder. Det handlar alltså om att kunna ange varifrån produkterna kommer. Jag har flera gånger tidigare här i kammaren klargjort frågan. Jag är inte nöjd med att man i bestämmelserna likställer ursprungsland med beredningsland. I departementet pågår ett arbete där detta kommer att förändras.

Anf. 50 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Jag förstår att jordbruksministern är mycket angelägen om att framhålla att det är Centern som är med i regeringen och att det är Centern som har fått igenom det här. Jag förstår att det som centerpartist annars inte alltid är så lätt att klargöra skillnaden mellan att vara med i regeringen och att vara utanför. Det kan vara er väl unt.

Jordbruksministern sade en gång till att det inte är här i kammaren som frågorna om prissättningen skall avgöras. Det är sant. Jag delar den uppfattningen. Men frågan är om det måste gå till på det sätt som det gjorde den här gången. Konsumenterna i vid mening, många grupper, protesterade och reagerade. Arla tog tillbaka sitt prishöjningsförslag. Det framgick också av media att det här återtagandet hade föregåtts av någon typ av diskussioner och någon typ av relation mellan jordbruksministern, som representant för regeringen får man anta, och representanter på hög nivå för Arla. Jag har inte fått något svar och vill gärna ställa frågan: Är det så det skall gå till? Jag är övertygad om att konsumenterna är beredda att även fortsättningsvis vara mycket aktiva.

Det här är en viktig konsumentfråga. Det är framför allt viktigt för dem som inte har så höga inkomster. Mellan de olika inkomstgrupperna är det mycket stor skillnad på hur mycket av sin inkomst som man lägger på maten. För en tvåbarnsfamilj som har låga inkomster handlar det om 20 %, men för en höginkomsttagare handlar det kanske bara om 12 %. Detta är således en viktig fråga.

Men jag tror att konsumenterna förväntar sig något slags stöd i någon mening från sina politiska företrädare. Jag tror inte att de tycker att det är tilltalande att politikerna nu frånhänder sig ansvaret för det här viktiga området.

Som politisk företrädare är jag övertygad om att mina kolleger i den här församlingen inte är helt nöjda med förhållandet att det här skall avgöras i interna informella diskussioner mellan en minister och representanter på hög nivå för Arla. Vi skulle gärna vilja veta vad som sades vid dessa överläggningar. Vad handlade de om? Gjordes det några utfästelser från regeringens sida om någon typ av kompensation för att Arla drog tillbaka prishöjningsförslaget? Det är frågat i all välmening. Jag är intresserad. Jag sitter här som politisk företrädare, och jag tycker att det angår mig.

Vad har regeringen annars för strategi, innan vi har kommit i den lyckliga situationen att vi har någon typ av fungerande marknad? Vad har regeringen för strategi inför framtiden? Hur skall det här gå till? Det enda som jordbruksministern säger är att det kommer att bli bättre när vi går med i

EG eftersom vi då får en ökad import av livsmedel. Är detta det enda förslag regeringen har att komma med när det gäller att öka utbudet och mångfalden på den svenska livsmedelsmarknaden?

Det är en stor besvikelse för mig och säkert för många människor i det här landet, som gärna vill se att man försöker befrämja egen ny småskalig verksamhet i landet. Det är sant att det finns färre formella hinder i dag än det fanns för några år sedan, men det finns många informella hinder. När det t.ex. gäller trädgårdsnäringen har regeringen tillsatt en utredning som skall se över näringen, dess förutsättningar i alla möjliga avseenden, hur den konkurrerar, vad den har för struktur och vad den har för framtidsutsikter. Varför intresserar man sig inte lika mycket för en så viktig näring som livsmedelsindustrin?

Jag skulle vilja återvända litet till diskussionen om livsmedelskvalitet. Ja, det är sant att vi har haft flera diskussioner här i kammaren. Problemet är att det inte har blivit tillräckligt klargjort hur regeringen tänker gå vidare för att det skall bli möjligt för konsumenterna att göra medvetna val. Det framtidsperspektiv vi står inför – oavsett om vi går med i EG eller inte – innebär att vi otvivelaktigt är på väg in i en utveckling som kommer att leda till ökad handel med livsmedelsprodukter.

Det är min övertygelse att konsumenterna är beredda att göra medvetna val, men de måste ha förutsättningar för det. Det handlar både om en korrekt ursprungsmärkning av alla typer av produkter och ett förhållningssätt på de områden där man i internationella fora ännu inte har bestämt sig. Det var därför jag nämnde bestrålning av livsmedel som ett exempel. Här finns olika strategier i de olika EG-länderna. Det finns länder utanför EG – t.ex. Sverige och Finland – som har bestämt sig för att säga nej. Det finns numera metoder för att – åtminstone enligt vad jag har kunnat läsa mig till – kunna avgöra om livsmedel är bestrålade eller inte.

Här har man således från den svenska regeringens sida chansen att vara aktiv innan besluten är fattade. Jag skulle vilja att jordbruksministern redovisade om man har varit det eller om man har för avsikt att bli det.

Avslutningsvis vill jag säga till herr Dalström som deltog i debatten för Ny demokrati att jag hade faktiskt förväntat mig att få se herr Bert Karlsson delta i debatten. Det är inte för att jag känner någon längtan efter Bert Karlsson, men därför att han före valet i ett antal debattartiklar sade att det här var den absolut viktigaste frågan som skulle ha högst prioritet. Han undrade vad beslutsfattarna gjorde. Hans lösning på problemen var att man skulle avskaffa gränsskyddet. Jag hade väntat mig att få höra en plädering här i dag från Ny demokrati om att det var så man ville göra. Vi fick i stället en redovisning av effekter som vi redan känner till. Det skulle vara intressant att få veta hur Ny demokrati ser på det här. Men det kanske är så att jag kan ta de här tidningsartiklarna som kom före valet, knyckla ihop dem och skänka dem till herr Dalström så att han kan stoppa dem i galoscherna och täta de hål som har uppstått där. Det skulle vara intressant att veta om Ny demokrati vidhåller sin uppfattning, eller om det bara var valflask det också.

Anf. 51 ÅKE SELBERG (s):

Fru talman! Det är helt riktigt som jordbruksministern säger att det finns många saker som vi är överens om. Det kännetecknar också 1990 års beslut,

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Aktuell debatt:
Regeringens
livsmedelspolitik*

där vi kunde göra upp och få en stabilitet i livsmedels- och jordbrukspolitiken. Eljest skulle det bli mycket svårt att genomföra den här stora reformen. Det är ingen tvekan om det.

Kds representant deltog i debatten. Jag måste ställa mig frågan om Holger Gustafsson argumenterade som representant för Arla eller som riksdagsledamot.

Vi förbereder nu ett medlemskap i EG. I och med detta måste vi också förbereda för en ökad konkurrens.

Men det ställer också väldigt stora krav på att vi i dag tar de rätta stegen om vi nu skall klara den överbryggningsen.

Om vi inte klarar övergången riskerar den svenska livsmedelsnäringen att bli utslagen. Därför kommer också de inhemska besluten att få väldigt stor betydelse.

Jag skulle därför vilja fråga jordbruksministern hur han bedömer den svenska livsmedelsindustrins möjligheter att klara sig i ett gemensamt Europa när vi blir medlemmar i EG.

Enligt Klas Eklundhs utredning har svensk livsmedelsindustri i princip stått stilla under hela 1980-talet i jämförelse med annan industri. Om det är så är det ju oerhört oroväckande.

Jag skulle också vilja fråga om jordbruksministern anser att svensk livsmedelsindustri kan möta en europeisk konkurrens om den sackat efter så mycket. Vilka åtgärder bedömer jordbruksministern att vi nu måste vidta för att klara detta om vi stått stilla i tio år?

Vi menar från socialdemokratins sida att reformen ligger fast. Men inom ramen för reformen bör vi under tiden kunna vidta en del åtgärder för att klara konkurrensen och stå bättre rustade den dagen vi skall in i EG. Dessa åtgärder kan man vidta inom ramen för den livsmedelspolitiska uppgörelsen.

Anf. 52 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Annika Åhnbergs utfall mot Bert Karlsson och Ny demokrati om maten som vårt valfläsk i livsmedelsdebatten här i dag och i valrörelsen får säkert Bert Karlsson anledning att återkomma till. Det kan ju uppstå situationer när man, hur gärna man än vill, kan vara förhindrad att gå in i dessa frågor. Säkert återkommer vi till detta i den fortsatta näringspolitiska debatten.

Jag vill än en gång vända mig till jordbruksministern och fråga varför jag inte kunde få något svar på min fråga om formbrödet, som kostar 30 kr. i Sverige och 10 kr. i Danmark. Det vore intressant att få veta något om bakgrunden till detta.

Sedan har jag några frågor apropå livsmedelskvaliteten, som tagits upp här. Folk har ringt och frågat om ursprungsmärkningen. Då det gäller kött, och främst charkuterivaror, kan man i dag sälja produkter med falsk ursprungsbeteckning enligt gällande bestämmelser. Enligt uppgift kan utländskt kött ingå i köttvara med svensk ursprungsbeteckning. Det är en klar falskskyltning för konsumenten, om nu detta påstående är riktigt.

Är jordbruksministern beredd att i så fall ta tag i denna problematik och föreslå åtgärder så att vi konsumenter kan få riktiga besked i den typen av kvalitetsinformation?

Så har jag en fråga kring ölet och näringspolitiken. Öl spelar en viktig roll i politiken och i vardagslivet. Det är intressant inte minst ur ekonomisk synpunkt. I Sverige betalar vi i dag ca 11 kr. i skatt per liter. Inom EG gäller en miniminivå på 70 öre per liter, i Danmark för närvarande 2 kr. per liter öl.

I dag köper danskarna 70–90 miljoner liter öl i Tyskland. Det är 10 % av danskarnas egen konsumtion. Man kan ju föreställa sig situationen när vi får fria marknadsrörelser. Hur tänker sig jordbruksministern hantera vår, och framför allt kanske bryggeriindustrins situation, när danskarna kan sälja och dumpa sitt öl på en svensk marknad till ett 10 kr. lägre pris per liter i våra affärer?

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Aktuell debatt:
Regeringens
livsmedelspolitik*

Anf. 53 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag vet att det inte alltid är lätt att närvara i kammaren. Det känner jag till som riksdagsledamot. Å andra sidan vore det bra om riksdagsledamöter läste i protokollen och noterade vad som sagts i tidigare debatter.

Jag skall ändå för jag vet inte vilken gång i ordningen upprepa det förhållande som för närvarande gäller, att ursprungsland skall anges på förpackat livsmedel och att som ursprungsland förstås, enligt anvisningarna från livsmedelsverket, det land där varan är tillagad eller beredd.

Det förhållandet har jag opponerat mig mot, och jag har sagt att det inte skall vara så. Det skall ändras, men det får lov att ta några veckor. Vi jobbar med det, och det kommer förslag till ändring.

Beträffande formbrödet, eller vilket bröd som helst, kan jag säga att de delar som fortfarande är kvar av jordbruksprisregleringen kan påverka priset på varan fram till att det blir mjöl. Vi har nämligen en förmålningsavgift som fortfarande belastar råvaran med ungefär 1 kr. per kg.

Men den stora skillnad jag vet finns, beror inte på jordbruksprisregleringen eller på jordbrukspolitiken, utan den beror rimligen på förädlings- och handelsledet. Där måste konkurrensen få en bättre effekt så småningom. Jag tror också att den kommer att få det, med den inriktning vi har från regeringen och i den nya konkurrenslagstiftningen.

Det finns här i kammaren ett väldigt intresse för vad jag möjligen kan ha sagt till Arlas VD Åke Modig. Jag är inte tvungen att redovisa alla samtal här. Men han ringde upp mig inför ett TV-framträdande han skulle göra och frågade vad jag hade sagt i TV. Det berättade jag för honom. Utöver det blev inte så mycket sagt. Det finns inga överläggningar eller utfästelser. Vad jag dessutom sade var vad jag hade med i min inledning för en stund sedan, nämligen att man inte skall förvänta sig att politikerna tar ställning till dessa frågor. Avsikten med 1990 års beslut var att så att säga flytta ut jordbruket och livsmedelsindustrin på marknaden. Det är där priserna skall sättas. Vi sätter upp ramarna. I 1990 års beslut sattes ramen genom ett bevarat gränsskydd, vi skall följa de regler vi har att anpassa oss efter i internationella överläggningar, t.ex. i GATT.

Vi blir naturligtvis så småningom inte beroende av våra gränsskydd och våra regler, utan som EG-medlemmar blir vi beroende av det gränsskydd och de regler man har i EG. Och dessa kan vi inte ensamma påverka så mycket.

Jag tror att Annika Åhnberg i och för sig har rätt när hon säger att konsu-

menterna väntar sig ett stöd. Det är rimligt att vi i riksdagen debatterar alla frågor som människor är intresserade av. Men, Annika Åhnberg, vi har faktiskt tagit ställning för att ta bort den ö av planekonomi som jordbrukspolitiken tidigare var i vår marknadshushållning. I det läget kan vi inte nu gå in och planera på ett socialistiskt sätt och här bestämma priserna. Men vi kan naturligtvis stötta upp marknadsekonomin och se till att den fungerar som det är tänkt. Även om det kan vara förvånande har även Annika Åhnberg från sitt partis utgångspunkt ställt upp på detta införande av marknadsekonomi på det jordbrukspolitiska området.

Det har också frågats efter strategin. Jag vill gärna säga att jag tycker att det som hänt under de senaste åren, sedan beslutet fattades, är ett gott exempel på att den idé som vi hade när vi nådde en mycket bred uppgörelse i jordbruksutskottet 1990 uppenbarligen fungerar. Vi hade under 1991 en situation där livsmedelspriserna trots en mer än 8-procentig prisstegring låg på oförändrad nivå.

Samtidigt kan det vara värt att notera, inte minst ur jordbrukssynpunkt, att det ändå var möjligt att höja jordbrukarnas avräkningspriser, beroende på att vi blev av med mycket kostnadskrävande överskott. Det var en av idéerna bakom beslutet, och det fungerade. Det skall också fortsätta att fungera, och vi är på väg åt det hållet. Dessutom har vi till detta adderat en sänkning av livsmedelsmomsen som innebär att vi får ned priserna.

Det är likadant med den småskaliga verksamheten. Vi kan i en fri ekonomi skapa möjligheter och förutsättningar men vi kan aldrig på ett planekonomiskt sätt reglera denna verksamhet så, att det nu plötsligt skall uppstå ett visst antal företag. Det måste få ta litet tid, och det gäller för näringen att inse vilka möjligheter som finns.

När det sedan gäller kraven på livsmedelskvalitet driver vi två linjer i de internationella förhandlingarna. Dels försöker vi få omvärlden, t.ex. EG, att acceptera våra regler, dels försöker vi – om det inte är möjligt – ändå att få behålla våra egna regler. Jag tror att vi kan lyckas förhållandevis bra med båda dessa mål.

Jag vill, fru talman, avslutningsvis säga att det var intressant att höra Åke Selbergs fundering om vad som kan hända under övergångstiden inför EG-inträdet. Han sade att det finns en risk för att vi i ett visst glapp mellan det gamla systemet och det som kan komma i EG kan få en utslagning av jordbruk.

I den livsmedelspolitiska proposition som vi just har framlagt varnar vi för detta och framhåller att det kan komma att behövas förändringar. Åke Selberg har noterat att han inom ramen för omställningsbeslutet från socialdemokratisk sida är beredd att biträda sådana förändringar. Jag tycker att det är bra.

Anf. 54 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Att vänsterpartiet var med på denna avreglering var inte särskilt förvånande. Jordbruksministerns uppfattning om vänsterpartiet kanske inte är helt aktuell. Jag skall gärna stå till tjänst med information kring detta i annat sammanhang. Desto mer förvånande var det som jordbruksministern sedan sade, att det inte längre går att fortsätta med en socialistisk planeko-

nomi. Vi får nu höra av landets jordbruksminister att samtliga partier i Sveriges riksdag genom decennierna har ägnat sig åt socialistisk politik. Det är en intressant upplysning, och den är faktiskt till stor del sann.

För det regleringssystem som har härskat så länge på jordbrukspolitikens område har alla de partier som tidigare fanns i riksdagen ett gemensamt ansvar. Man har varit med om att bygga upp och har lagt lapp på lapp på detta regleringssystem, och man har också en gemensam plikt för att avveckla det på ett ansvarsfullt sätt.

När jag säger att konsumenterna förväntar sig att politikerna skall göra någonting menar jag givetvis inte att man skall gå tillbaka till ett regleringssystem. Jag vill t.ex., för att tala i klartext, fråga om regeringen är beredd att använda gränsskyddsneddragningar för att öka konkurrensen på livsmedelsområdet. Jordbruksministern säger ju nu att det enda sättet att komma till rätta med problemen är att öka konkurrensen, och det enda sätt han kan se att detta kan ske på är att han får in fler aktörer utifrån. Det snabbaste sättet att få det är ju att justera gränsskyddet nedåt. Är regeringen alltså beredd att göra det, eller hur tänker man annars göra för att öka konkurrensen på det här området?

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta om de konkurrensövervakande myndigheterna kan konstatera att konkurrensen inte fungerar, t.ex. när man slopar högstprissättningen?

Det är den typen av frågor som jag anser att vi måste få svar på. Vad är man vidare i övrigt beredd att göra för att kontrollera de informella hinder som kan möta nya aktörer som vill etablera sig? Är man från regeringens sida beredd att göra en undersökning av hur livsmedelsindustrin fungerar? Jag vet t.ex. att lantbrukskooperationen själv har låtit konsultföretag göra en sådan utredning inför EG-anpassningen.

Jag tycker att det är ett fullt legitimt politiskt intresse att också samhället gör en sådan utredning för att se hur landet på ett så viktigt område som livsmedelsförsörjningen är rustat för den internationella utveckling som vi står inför. Jag hade hoppats att få svar åtminstone på den frågan.

Jag är glad över att jordbruksministern nu så tydligt har sagt att det skall komma en förbättring av ursprungsmärkningen av livsmedel. Jag hoppas att den kommer snabbt, för det är ett oerhört angeläget konsumentkrav.

Anf. 55 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag noterar med viss tillfredsställelse att Annika Åhnberg inte är beredd att gå tillbaka till något regleringssystem och att hon därmed också medger att det inte går att reglera in nya företag på en fri marknad, utan att vi i stället måste skapa förutsättningar för sådana företag.

Möjligen har lönsamheten inom jordbruksproduktionen under sen tid inte varit så hög att den har stimulerat till så många initiativ, i synnerhet inte på det lokala planet. Strukturen i livsmedelsindustrin har också varit sådan att den har blockerat många tankegångar som har varit positiva i sig. Jag tror att det kommer att hända ganska mycket under de kommande åren.

Jag vill vidare beträffande gränsskyddet kopplat till livsmedelsindustrin och till jordbruket säga att om man i dagsläget skulle sänka gränsskyddet till en lägre nivå – vi skall notera att det redan i dag är lägre i Sverige än i EG

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

*Aktuell debatt:
Regeringens
livsmedelspolitik*

på de flesta produkter – skulle det bara leda till att man slår ut från botten, dvs. slår ut producenterna.

Livsmedelsindustrin är säkerligen konkurrenskraftig på sikt. Den har en god teknik och en hög kvalitet, men något för låg effektivitet i ett internationellt perspektiv. Får man tid på sig kommer man med stor säkerhet att klara uppgiften.

Både den förra och den nuvarande regeringen har arbetat för att förhandla fram ett bilateralt avtal med EG, där vi inom vissa kvoter kan handla med EG utan gränsskydd. Jag anser att det är ett bra sätt att öppna och att börja träna på att agera från båda håll för att lära sig en hel del om en friare handel.

Jag tycker att denna debatt har visat att diskussionen om livsmedel lever. Vi har inte alldeles identiska uppfattningar, även om vi var mycket eniga i 1990 års beslut. Jag noterar också med tillfredsställelse att de flesta – det gäller inte kds, som dock inte var med i beslutet – står bakom att vi skall fullfölja detta beslut. Naturligtvis får vi inte vara rigida, och det är viktigt att tala om för dem som inte var med 1990 att vi inte är det.

Vi måste vara medvetna om att en ny situation, med en överenskommelse i GATT men framför allt inför förestående inträde i EG, måste innebära att vi inom ramen för den principiella omställningen skall kunna vidta förändringar som gör att vi inte under de närmaste åren slår ut ett jordbruk som långsiktigt i ett europeiskt perspektiv är konkurrenskraftigt.

Detta är jordbruksdepartementets och regeringens inriktning, och vi skall fullfölja dessa tankegångar. Om vi gör det tror jag att svenskt jordbruk och svensk landsbygd har en given plats i framtiden och att vi skall kunna få till stånd en positiv utveckling, vilket också är avgörande för att vi i en framtid kan få fram bra livsmedel till de svenska konsumenterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1991/92:112 F-skattebevis, m.m.

1991/92:114 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Singapore

1991/92:160 Övergång från hyresrätt till bostadsrätt, m.m.

Motionerna

med anledning av prop. 1991/92:106 Vissa socialförsäkringsfrågor

1991/92:Sf26 av Kent Carlsson (s)

1991/92:Sf27 av Karin Pilsäter (fp)

1991/92:Sf28 av Lena Öhrsvik (s)

1991/92:Sf29 av Göran Magnusson (s)

1991/92:Sf30 av Krister Örnfrjäder (s)

med anledning av prop. 1991/92:155 Skadestånd för arbetstagares deltagande i olovlig stridsåtgärd
1991/92:A13 av Birger Hagård (m)
1991/92:A14 av Ingela Thalén m.fl. (s)
1991/92:A15 av Lars Werner m.fl. (v)

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

9 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställts

den 18 mars

1991/92:138 av *Olle Schmidt* (fp) till arbetsmarknadsministern om arbetslösheten i Malmöhus län:

Arbetsmarknadssituationen i Malmöhus län är för närvarande ytterst besvärlig. Närmare 18 000 personer är öppet arbetslösa. Sammanlagt 56 400 personer var någon gång under januari månad anmälda som arbetssökande hos arbetsförmedlingarna i Malmöhus län. Av de kvarstående var 11 900 personer engagerade via arbetsmarknadspolitiska insatser i form av arbetsmarknadsutbildning, arbetsmarknadsinstitut, inskolningsplatser och beredskapsarbeten.

Arbetslösheten bland ungdomar har ökat kraftigare än bland andra åldersgrupper. Fler än var tionde ungdom i Helsingborg, Bjuv och Malmö går öppet arbetslösa.

Totalt ligger länets två största städer Helsingborg och Malmö högt över både länets och rikets genomsnittliga arbetslöshetssiffror. Malmöregionen dras ju fortfarande med sviterna av den socialdemokratiska regeringens misslyckade regionalpolitiska satsning på SAAB.

Antalet varsel tyder heller inte på att situationen håller på att förbättras – tvärtom.

I denna prekära situation är det av yttersta vikt att riksdag och regering agerar kraftfullt så att planerade statliga investeringar kan tidigareläggas.

Det är därför ytterst förvånande att regeringens nyligen presenterade "infrastrukturpaket" inte inrymmer något projekt inom hela Skåne.

Länsstyrelsen i M-län och länsarbetsnämnden har i en skrivelse till arbetsmarknadsministern föreslagit ett antal delprojekt för omedelbar igångsättning; t.ex. elektrifiering av Ystadsbanan, diverse vägarbete bl.a. motorväg E 66 Lund – Gårdstånga, ringled Ystad, ny väg Rausvägen i Helsingborg, byggande av etapp 2 Ekonomisentrum i Lund samt förbättringar vid Sturups flygplats.

Men trots att skrivelsen skickats i väg i höstas har ännu ingenting hänt. Nyligen gjordes en förnyad presentation med likartat innehåll. Totalt räknar länsarbetsnämnden att de föreslagna projekten skulle ge jobb åt 1 100 årsarbetare och indirekt sysselsätta lika många.

Regeringen – i synnerhet arbetsmarknadsministern och kommunikationsministern – har utlovat omfattande satsningar på infrastrukturen. Investe-

ringar i infrastruktur och ökade utbildningsinsatser – som det här handlar om – får en direkt tillväxtfrämjande inverkan på näringslivet och möjliggör en god beredskap, i synnerhet för bygg- och anläggningssidan, inför den planerade byggstarten av Öresundsbron, som länsstyrelsen påpekar i sin skrivelse.

Under alltför lång tid har statsmakterna behandlat Malmöhus län och Skåne njuget. Bilden av Skåne som "välmågans rågade bord och Sveriges kornbod" verkar ha bitit sig fast bland centrala beslutsfattare alltför länge. Skåne begär inte mer av statliga insatser än andra delar av vårt land, men vi begär en mer rimlig fördelning.

I regeringsförklaringen fastslås att hela Sverige skall leva. Detta måste också gälla för de södra delarna av vårt land!

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga arbetsmarknadsministern följande:

1. Varför dröjer regeringen med besked om insatser för att mildra arbetslösheten i Malmöhus län?
2. Avser arbetsmarknadsministern föreslå tidigareläggning av planerade statliga investeringar i Malmöhus län?
3. Avser regeringen att ge Malmöhus län med tanke på såväl framtida utvecklingsmöjligheter som den akuta arbetslösheten en likartad bedömning vad gäller statliga insatser som övriga landet?

1991/92:139 av *Catarina Rönnung* (s) till finansministern om en kommission rörande bankernas kreditförluster:

Bankernas befarade kreditförluster uppgår hittills enligt deras egna redovisningar till 48 miljarder. Räntegapet har kontinuerligt ökat mycket kraftigt från 3,75 % 1988 till 6,15 % 1991.

I vissa banker har man trots förluster höjt aktieutdelningen. Fastighetspekulanter och andra oseriösa klippare har hållits om ryggen i det längsta. Helt uppenbart är att småspararna betalar kalaset.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga finansminister Anne Wibble följande:

Är inte tiden mogen för regeringen att tillsätta en kommission som får i uppdrag att undersöka huruvida bankerna brustit i det samhällsansvar man har rätt att kräva?

1991/92:140 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till kommunikationsministern om EG:s bestämmelser för internationell lastbilstrafik:

För närvarande har EG- och EFTA-länderna egna mått och viktbestämmelser för den inrikes lastbilstrafiken. EG har däremot antagit direktiv om enhetliga bestämmelser gällande för internationell lastbilstrafik.

Enligt uppgift har det inom EG-kommissionen diskuterats om att lägga fram förslag om framtida enhetliga fordonsbestämmelser också för inrikes transporter. Förhoppningsvis blir ett sådant förslag inte godkänt av ministerrådet, men det har ändå orsakat oro bland transportköpare och åkeriföretag i Sverige.

Institutet för transportforskning har räknat på vad konsekvenserna för Sveriges del skulle bli om EG:s bestämmelser om fordonsvikt och dimensioner vid internationell trafik i en framtid också skulle gälla för inrikes transporter i EG – EFTA-länderna.

Konsekvenserna blir bl.a. att

- det skulle krävas nästan 50 % fler lastbilar för att utföra samma transportarbete,
- "vägtransportsnotan" skulle bli totalt 20 % dyrare,
- miljön skulle försämrast och risken för trafikolyckor öka.

Finns det någon grund för den oro som tyvärr spridits bland vissa av Sveriges åkeriföretag om att EG – EFTA-ländernas internationella regler skall bli nationella?

1991/92:141 av *Lena Klevenås* (s) till försvarsministern om värnpliktsvägran:

Behovet av värnpliktiga för utbildning understiger för närvarande och för överskådlig framtid den årliga krigsdugliga värnpliktskullen. Nyligen avbröts dessutom försök med förkortad utbildning, och de värnpliktiga skickades hem med kort varsel. Samtidigt döms andra unga män för värnpliktsvägran och sätts i fängelse till stora kostnader för samhället och utan hopp om bättring för dessa s.k. kriminella.

Den pågående pliktutredningen skall utreda hur man i fortsättningen skall förfara med värnpliktsvägrare av olika kategorier. De nya reglerna förväntas inte ändra något i sanktionssystemet.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga försvarsminister Anders Björck följande:

Hur mycket kostade det totalt under 1991 att hålla värnpliktsvägrare i fängelse i Sverige?

Anser försvarsministern att det var väl använda pengar?

Kommer vi att under 1992 och framöver fortsätta att fängsla värnpliktsvägrare trots att vi frikallar 40 % av en årskull?

Kan försvarsministern tänka sig att man, i dessa tider av arbetslöshet, inte inkallar pojkar som har arbete eller studerar och i stället ger förtur till dem som är arbetslösa?

1991/92:142 av *Rose-Marie Frebran* (kds) till kulturministern om riksantikvarieämbetet:

Regeringen har i olika sammanhang uttryckt grundsynen att samhällseliga uppgifter bör lösas på lägsta effektiva nivå, dvs. enligt subsidiaritetsprincipen. Detta synsätt är naturligtvis tillämpligt på myndigheterna inom kulturområdet.

Mot denna bakgrund är de av regeringen initierade förändringarna av riksantikvarieämbetets utgrävningsverksamhet mycket välkomna. Röster har dock höjts för att en motsvarande översyn bör ske även av RAÄ:s konserverings- och restaureringsverksamhet, eftersom en konflikt lätt uppstår mellan projektör/entreprenör och verkställarrollen å ena sidan och kontrollörsrollen å den andra.

Förutom den rent fackmässiga kvalitetskontrollen bör man här uppmärksamma kostnadseffektiviteten i de berörda arbetena. Då ämbetet utför arbeten på extern beställning kan det ju dra fördel av den statliga grundfinansiering det åtnjuter. Detta gör det svårt att bestämma var ämbetet egentligen ligger prismässigt i jämförelse med t.ex. en privat firma inom området.

Kulturmiljövården är en viktig del av kulturpolitiken. Det är viktigt att den bedrivs på ett sätt som stimulerar till kvalitet och kostnadseffektivitet.

Min fråga till kulturministern är därför:

Är kulturministern beredd att fullfölja de initierade förändringarna med en översyn av riksantikvarieämbetets olika roller och därmed sammanhängande problem inom fälten konservering och restaurering?

1991/92:143 av *Kristina Svensson* (s) till utbildningsministern om högskolornas examensrätt m.m.:

I promemorian Fria universitet och högskolor (DS 1992:1) presenteras en reformstrategi för universiteten och högskolorna.

PM:n föreslår ett nytt examenssystem med tre generella examina: kandidatexamen, magisterexamen och högskoleexamen.

Examensrätten för magisterexamen ställer särskilda kvalitetskrav. Den bör enligt PM:n få ges av universitet och högskolor med fast forskningsorganisation. Om magisterexamen skall få ges vid andra högskolor bör prövas i särskild ordning.

Magisterexamen uppnås enligt förslaget efter studier om sammanlagt minst 160 poäng inom minst två områden. Inom minst ett av ämnena krävs fördjupade studier omfattande 80 poäng.

I PM:n sägs ingenting om vilken instans som skall pröva vilka högskolor som skall tilldelas examensrätt för magisterexamen. Vid flera av landets högskolor, utan fasta forskningsresurser, bedrivs kvalificerad forskning.

Flera av de regionala högskolorna har t.ex. forskarutbildning, trots att dessa högskolor saknar fakultetsorganisation. Kommer dessa högskolor att få examensrätt för magisterexamen?

Jag vill därför fråga utbildningsminister Per Unckel:

1. Vilka kriterier kommer att vara vägledande för bedömning om en högskola skall tilldelas examensrätt för magisterexamen?
2. Vilken instans kommer att pröva högskolornas examensrätt för magisterexamen?
3. Anser utbildningsministern att fasta forskningsresurser skall tilldelas fler universitet och högskolor än de som i dag har en fast forskningsorganisation?

1991/92:144 av *Marianne Carlström* (s) till justitieministern om livvaktsskyddet till särskilt hotade kvinnor:

I budgetpropositionen har regeringen anslagit 10 milj.kr. till försöksverksamhet med livvaktsskydd åt särskilt hotade kvinnor.

I en motion under allmänna motionstiden av fyra socialdemokratiska kvinnor påpekar vi att det vid kvinnomisshandel nästan alltid är klart vem

det är som hotar kvinnan, eftersom gärningsmannen redan har misshandlat sitt offer. Vi tycker därför att det skulle vara bättre att den som utövar våld eller hot ställs under övervakning och inte offret. Livvaktsskydd innebär alltid en inskränkning i den personliga friheten som kvinnan inte skall behöva drabbas av. Varför skall inte mannen bevakas? Det vanliga är ju att brottslingen straffas.

Andra former av åtgärder mot gärningsmännen borde prövas innan det är aktuellt med livvaktsskydd för kvinnan.

Det finns många frågetecken i regeringens förslag, och det ger ingen klarhet i hur livvaktsskyddet skall organiseras. Frågorna till justitieministern är många:

Vem skall få skydd? Vilka kriterier skall uppfyllas? Hos vem ansöker man om skydd?

Hur många kommer att få skydd? Vilka åtgärder planeras för de övriga?

När har man rätt till skydd?

Vem skall vakta kvinnorna? Poliser eller ABAB-vakter?

Kommer frågan upp till behandling i riksdagen eller är det regeringen som fattar beslut?

Till sist, det här är en försöksverksamhet, vad har ministern för perspektiv på detta?

10 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 18 mars

1991/92:502 av *Charlotte Cederschiöld* (m) till statsrådet Bo Könberg om ansvaret för våden på institutioner:

I pressen har regogjorts för ett tragiskt dödsfall på ett korttidshem i Malmö. Dödsfallen förefaller ha uppstått på grund av rent slarv. Någon ansvarig tycks inte heller ha funnits, enligt tidningen. Ansvarsnämnden har efter fyra års utredning kommit fram till att man vägrar ta upp ärendet till prövning.

Vilka åtgärder avser stadsrådet vidta vad avser det personliga ansvaret på vårdinstitutioner?

1991/92:503 av *Charlotte Cederschiöld* (m) till justitieministern om påföljder för våldtäkt:

Hovrätten i Nedre Norrland har nyligen sänkt straffet för en våldtäkt med hänvisning till den tid våldtäkten pågick.

Enligt allmän rättsuppfattning finns knappast något stöd för att anpassa straffet för våldtäkt efter den tid våldtäkten har pågått.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att påföljderna bättre anpassas till den allmänna rättsuppfattningen?

1991/92:504 av *Charlotte Cederschiöld* (m) till justitieministern om frågan om utvisning av utländska medborgare som begår våldtäkt:

Hovrätten i Nedre Norrland har upphävt en utvisningsdom mot en kurd från Irak, som begått en våldtäkt, med hänvisning till att denne riskerade förföljelse om han utvisades. Motiveringen skulle innebära att vederbörande kurd kan begå obegränsat antal upprepade våldtäkter utan att riskera utvisning så länge förhållandena i Irak består.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att skärpa bedömningen vid utvisning av utländska medborgare som begått våldtäkt?

1991/92:505 av *Widar Andersson* (s) till statsministern om legalisering av narkotika:

Med anledning av att tjänstemän på statsrådsberedningen uttalat sig positivt om legalisering av narkotika – främst hasch och marijuana – är det av stor betydelse att statsministern redogör för sin ståndpunkt i narkotikafrågan.

Är statsministern beredd att ta avstånd från statsrådsberedningstjänstemännens nyliberala agitation i legaliseringsfrågan?

1991/92:506 av *Lars Stjernkvist* (s) till civilministern om ungdomars möjligheter till egna bostäder:

De som redan hunnit skaffa sig bra bostäder kommer att klara sig relativt helskinnade när regeringen avvecklar det generella stödet till de boende. De som drabbas hårdast är de som i dag planerar att skaffa sig en bostad i framtiden, dvs. framför allt ungdomar.

De som är unga i dag förväntas utföra stordåd i framtiden. De skall med hårt arbete betala den statsskuld som tidigare generationer skapat, och dessutom förväntas de betala tryggheten och omsorgen för ett ökande antal äldre.

Jag är övertygad om att ungdomen är beredd att anta dessa utmaningar, om de ges en rimlig chans till en bra start i vuxenlivet. Det är orimligt att kräva stordåd och samtidigt utesluta de unga från den standard som de äldre anser sig ha råd med.

I regeringen finns ett statsråd med särskilt ansvar för ungdomsfrågorna. Min fråga är:

Vilket besked ger statsrådet till de ungdomar som i dag planerar att skaffa sig en bostad?

1991/92:507 av *Johnny Ahlqvist* (s) till socialministern om drogtestning av anställda:

Under den senaste tiden har det framkommit att många företag vid nyanställning av personal genomför tester för att konstatera om den arbetssökande använder någon form av droger.

Analysen av dessa prover utförs både av seriösa och mindre seriösa företag.

Denna verksamhet lever i ett skymningsland, då det inte finns några regler för hur detta skall ske.

Prot. 1991/92:80
19 mars 1992

Vilka åtgärder tänker socialministern vidta för att etiskt och juridiskt reglera denna verksamhet?

1991/92:508 av *Lars-Erik Lövdén* (s) till kommunikationsministern om Öresundsbron:

Det avtal som ingåtts mellan den svenska och danska regeringen om Öresundsförbindelserna innefattar byggandet av en kombinerad broförbindelse för såväl järnvägs- som vägtrafik. Avtalet har godkänts av den svenska riksdagen och av det danska folketinget.

Miljö- och resursdepartementet har nyligen angett riktlinjer och villkor för miljöprövningen av projektet. I massmedia har dessa riktlinjer uppfattats som om departementet nu kräver en förnyad utredning av ett tunnelalternativ. Stor osäkerhet har uppstått i regionen kring regeringens avsikter. Betydande oro finns för att regeringen nu kommer att fördröja genomförandet av broprojektet.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Står regeringen fast vid avtalet med den danska regeringen om att det skall byggas en broförbindelse för väg- och järnvägstrafik mellan Malmö och Köpenhamn?

1991/92:509 av *Carl B Hamilton* (fp) till arbetsmarknadsministern om användningen av de medel som anslagits för arbetsmarknadspolitiska åtgärder:

För närvarande är det ett hårt tryck på regeringen att vidta sysselsättningspolitiska åtgärder. Trots att mycket stora och ökande resurser avsatts för sådana ändamål så fortsätter arbetslösheten att växa. Det är mot denna bakgrund särskilt angeläget att säkerställa att befintliga medel används på effektivast möjliga sätt. Det finns en risk att olika myndigheter som har till uppgift att verkställa politiken uppfattar sig ha ett utgiftsmål, att göra av med anslagna miljarder, och därmed förlora ur sikte målet att på ett kostnadseffektivt sätt minska arbetslösheten.

Hur tänker arbetsmarknadsministern säkerställa en god hushållning av för arbetsmarknadspolitik anslagna medel?

1991/92:510 av *Karin Pilsäter* (fp) till kommunikationsministern om Inter-rail-samarbetet:

Tack vare ett gott samarbete mellan de europeiska järnvägsbolagen kan människor resa på ett billigt och miljövänligt sätt i nästan hela Europa. I Sverige köptes förra året inte mindre än 71 237 Interrail-kort.

Inför 1993 har bl.a. Frankrike, Spanien och Italien "hotat" att dra sig ur samarbetet. Vi är alla världsmedborgare och det vore mycket tråkigt om möjligheterna till att "tågluffa" i Europa inskränktes.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att verka för att Interrail-samarbetet fortsätter?

1991/92:511 av *Karin Israelsson* (c) till statsministern om regeringskansliets syn på narkotika:

Under tisdagen publicerades en intervju med två av statsrådsberedningens medlemmar som förespråkar legalisering av narkotiska preparat i vårt land.

I denna intervju menar en av statsministerns närmaste medarbetare att han personligen anser att det finns skäl att legalisera de "lättare drogerna" exempelvis hasch och marijuana.

Med kännedom om dessa drogers påverkan av vitala nervfunktioner, är sådana åsikter synnerligen märkliga. Det parti som dessa män anställts av har förespråkade straffskärpning och hårda tag emot all narkotikahandtering.

Jag vill med anledning av detta fråga statsministern om vilka åtgärder som skall vidtas för att upprätthålla den skärpta synen på narkotika inom regeringskansliet som tidigare varit moderaternas och regeringens mål.

11 § Kammarén åtskildes kl. 15.39.

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 39 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Prot. 1991/92:80

19 mars 1992

Torsdagen den 19 mars

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Svar på interpellationerna 1991/92:102 och 107 om folkbokföringen.....	1
Civilminister Inger Davidson (kds)	
Andre vice talmannen	
Sigge Godin (fp)	
Jan Erik Ågren (kds)	
Karin Israelsson (c)	
Torgny Larsson (s)	
3 § Svar på interpellation 1991/92:108 om den kommunala kompetensen.....	11
Civilminister Inger Davidson (kds)	
Lennart Hedquist (m)	
Olle Schmidt (fp)	
4 § Svar på interpellation 1991/92:106 om humanitära insatser i Irak.....	17
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
Karl-Erik Svartberg (s)	
Berndt Ekholm (s)	
Bengt Hurtig (v)	
5 § Svar på interpellation 1991/92:103 om hyreslagskommitténs förslag till ny hyreslag, m.m.....	28
Statsrådet Reidunn Laurén (-)	
Magnus Persson (s)	
Birger Andersson (c)	
6 § Hänvisning av ärenden till utskott.....	31
Ajournering.....	32
Återupptagna förhandlingar.....	32
7 § Aktuell debatt: Regeringens livsmedelspolitik.....	32
Annika Åhnberg (v)	
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)	
Åke Selberg (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Holger Gustafsson (kds)	
8 § Bordläggning.....	48
9 § Anmälan om interpellationer	
1991/92:138 av Olle Schmidt (fp) om arbetslösheten i Malmöhus län.....	49
1991/92:139 av Catarina Rönnung (s) om en kommission rörande bankernas kreditförluster.....	50

1991/92:140 av Sten Andersson i Malmö (m) om EG:s bestämmelser för internationell lastbilstrafik	50
1991/92:141 av Lena Klevenås (s) om värnpliktsvägran	51
1991/92:142 av Rose-Marie Frebran (kds) om riksantikvarieämbetet	51
1991/92:143 av Kristina Svensson (s) om högskolornas examensrätt m.m.	52
1991/92:144 av Marianne Carlström (s) om livvaktsskyddet till särskilt hotade kvinnor	52
10 § Anmälan om frågor	
1991/92:502 av Charlotte Cederschiöld (m) om ansvaret för vården på institutioner.	53
1991/92:503 av Charlotte Cederschiöld (m) om påföljder för våldtäkt	53
1991/92:504 av Charlotte Cederschiöld (m) om frågan om utvisning av utländska medborgare som begår våldtäkt	53
1991/92:505 av Widar Andersson (s) om legalisering av narkotika	54
1991/92:506 av Lars Stjernkvist (s) om ungdomars möjligheter till egna bostäder.	54
1991/92:507 av Johnny Ahlqvist (s) om drogtestning av anställda	54
1991/92:508 av Lars-Erik Lövdén (s) om Öresundsbron.	55
1991/92:509 av Carl B Hamilton (fp) om användningen av de medel som anslagits för arbetsmarknadspolitiska åtgärder	55
1991/92:510 av Karin Pilsäter (fp) om Interrail-samarbetet	55
1991/92:511 av Karin Israelsson (c) om regeringskansliets syn på narkotika	56

